

Nr 117

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis; given Stockholms slott den 23 mars 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogat förslag till förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis;

dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gösta Netzén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I avsikt att trygga tillgången på fullgott potatisutsäde och att därigenom höja standarden på matpotatisens område förordas i propositionen bland annat att Kungl. Maj:t skall bemyndigas förordna att potatis, som skördas här i riket med vissa undantag inte må utbjudas eller säljas till utsäde med mindre den uppfyller de kvalitetsfordringar som Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen föreskriver. Kvalitetsfordringarna föreslås skola avse grundutsäde till den odling, varifrån utsädespotatisen skördas, utsädesodlingens belägenhet och dess tillstånd under växttiden samt skördens egenskaper. För importerat potatisutsäde skall gälla särskilda kontrollbestämmelser.

Den direkta officiella kontrollen föreslås skola åvila statens centrala frökontrollanstalt samt, tills vidare, hushållningssällskapen.

Propositionen innehåller vidare förslag som syftar till en betydande förstärkning av den vid Sveriges utsädesförening bedrivna växtförädlingen beträffande potatis. Utsädesföreningen avses sålunda få disponera, inklusive tillskott från vissa intresserade företag, 250 000 kronor per år för driftskostnader vid sådan förädlingsverksamhet. Investeringskostnaderna i samband med utbyggnaden av ifrågavarande förädling — vilka kostnader är avsedda att bestridas av införselmedel som härrör från avgifter vid matpotatisimporten — beräknas till sammanlagt omkring 500 000 kronor.

F ö r s l a g
till
förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Potatis som skördats här i riket må icke utbjudas eller säljas till utsäde, med mindre den uppfyller de kvalitetsfordringar som Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen föreskriver.

Kvalitetsfordringarna må avse grundutsädet till den odling, varifrån utsädespotatisen skördats; utsädesodlingens belägenhet och dess tillstånd under växttiden; knölskördens egenskaper.

2 §.

Potatis som införts till riket må utbjudas eller säljas till utsäde allenast i förpackning vilken är tillsluten och försedd med kvalitetsbeteckning enligt de bestämmelser Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen meddelar.

3 §.

Potatis, som enligt 1 eller 2 § ej må utbjudas eller säljas till utsäde, må icke, genom åsatt benämning eller på annat sätt vid utbjudande eller försäljning, angivas eller antydvas vara lämpad till utsäde.

4 §.

Den som säljer här i riket skördad utsädespotatis är, vare sig det av köparen påfordras eller icke, pliktig att i följesedel, på varans förpackning eller annorledes senast vid leveransen lämna köparen de uppgifter om säljarens namn och adress samt om varans beskaffenhet som Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen föreskriver.

5 §.

Vad i 1, 3 och 4 §§ är stadgat skall ej gälla, där utsädespotatis utbjudes eller säljes till köpman för dennes rörelse; där den som odlat utsädespotatis säljer därav till odlare i orten utan offentligt utbjudande;

där utsädespotatis utbjudes eller säljes i förpackning, försedd med obruten plomb i enlighet med gällande bestämmelser för svensk statsplombering av utsädespotatis.

6 §.

Sådan beteckning å kvalitetsklass, som enligt gällande bestämmelser för svensk statsplombering begagnas för utsädespotatis, må ej användas för annan potatis än den som säljes i förpackning, försedd med obruten plomb.

Kvalitetsbeteckning för utländsk utsädespotatis må ej användas för här i riket skördad vara.

7 §.

Bryter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet mot 1, 2, 3 eller 6 § eller mot föreskrift som meddelats med stöd därav, eller underlåter någon att fullgöra uppgiftsskyldighet enligt 4 § eller lämnar någon vid fullgörande av sådan skyldighet medvetet eller av oaktsamhet felaktig uppgift, straffes med dagsböter.

8 §.

Föreskrifter om tillsyn å efterlevnaden av denna förordning utfärdas av Kungl. Maj:t.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1962. Förordningens bestämmelser skola äga giltighet redan före ikraftträdandet med avseende på åtgärder som erfordras för tillämpningen därefter.

Utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 mars 1961.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GELJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Frågan om en allmän standardförbättring av matpotatisen har under senare år ägnats åtskilligt arbete och intresse. En statlig utredning, benämnd 1956 års matpotatisutredning, har etappvis avgivit förslag avseende olika åtgärder i ifrågavarande syfte. I anslutning till utredningens första delbetänkande (SOU 1958: 24) angående reglering av handeln med matpotatis m. m. uppdrogs på förslag av Kungl. Maj:t vissa riktlinjer av 1959 års riksdag (prop. 35; JoU 12; rskr. 148). Dessa innebar i stort sett, att staten skulle medverka dels genom att på författningsmässig väg skapa ett marknads-skydd för högklassig matpotatis, dels genom att tillse att möjligheter föreligger till konkurrensstimulerande import av utländsk potatis, dels genom en upplysningskampanj riktande sig till samtliga berörda parter, dels genom stöd till anordnandet av sorterings- och lagringslokaler, dels genom statsbidrag till organisationen Svensk matpotatiskontroll, SMAK, och till Samarbetskommittén för matpotatisförsöksverksamheten.

I ett andra delbetänkande (stencilerat) har 1956 års matpotatisutredning i juli 1959 framlagt förslag till ytterligare åtgärder på området, inriktat på handeln med potatisutsäde. Vid remissbehandlingen av detta delbetänkande har yttranden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, styrelsen för statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för statens växtskyddsanstalt, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium — med överlämnande av yttranden från Stockholms, Östergötlands och Södermanlands, Gotlands, Smålands och Blekinge, Skånes, Göteborgs, Örebro och Västmanlands, Karlstads, Väster-norrlands och Jämtlands samt Norrbottens och Västerbottens handelskamrar — Sveriges utsädesförening. W. Weibull aktiebolag, Svenska sockerfabriks aktiebolag, SMAK, Institutet för växtforskning och kyllagring, Sveriges lantbruksförbund, Svenska lantmännens riksförbund, Riksförbundet Lands-

bygdens folk, Hushållningssällskapens förbund — med överlämnande av yttranden från samtliga hushållningssällskap utom Gävleborgs och Jämtlands — Sveriges potatisodlares riksförbund samt Svenska utsädesfirmornas förening.

I anslutning till överläggningar inom jordbruksdepartementet mellan olika parter med intresse för växtförädlingen på potatisområdet har från Sveriges utsädesförenings sida framlagts en den 21 november 1960 dagtecknad promemoria beträffande potatisförädlingen vid utsädesföreningen. En departementspromemoria i samma ämne, utarbetad på grundval av föreningens promemoria, har därefter gjorts till föremål för remissbehandling, varvid yttranden avgivits av lantbruksstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, statens centrala frökontrollanstalt, styrelsen för statens växtskyddsanstalt, statens jordbruksnämnd, 1956 års matpotatisutredning, Sveriges utsädesförening, Svenska sockerfabriks aktiebolaget, Kooperativa förbundet, Sveriges lantbruksförbund, Svenska lantmännens riksförbund, Sveriges potatisodlares riksförbund samt Samarbetskommittén för potatisförsöksverksamheten.

Jag övergår härefter till en redogörelse för de olika förslagen och över desamma avgivna utlåtanden. I anslutning härtill torde jag även få anmäla en av SMAK gjord redogörelse rörande organisationens verksamhet.

II. Handeln med potatisutsäde

Gällande bestämmelser

Frölagen. Lagen den 14 juni 1928 angående handel med utsädesvaror (nr 289; ändr. 1936: 54, 1950: 200 och 1954: 118), den s. k. frölagen, äger tillämpning å köp av frö, som är avsett till utsäde, däri inbegripet utsäde av stråsäd och trindsäd, däremot ej på skogsfrö eller prydnadsväxtfrö. Handeln med potatisutsäde beröres icke av lagen.

Oberoende av om köparen påfordrar det eller ej är enligt frölagen säljaren skyldig att senast då varan avlämnas skriftligen för köparen uppge bl. a. fröets slag och sort (»sortkvaliteten») samt dess kvalitet med hänsyn till grobarhet och — för annat frö än köksväxtfrö — renhetsgrad och ogräshalt (»frövarukvaliteten»). Lantbruksstyrelsen äger dock meddela befrielse från skyldigheten att uppge fröets sort. Uppgiftsskyldighet skall ej gälla, om den som odlat fröet säljer det utan offentligt utbudande eller till någon som icke själv skall använda det till utsäde, ej heller därest köp av frö sker mellan köpmän i och för deras rörelse, eller därest fröet är förpackat i emballage, försett med obruten plomb i enlighet med gällande bestämmelser angående statsplombering av frövara, och tiden för plomberingsbevisets giltighet ej utgått vid tiden för varans avlämnande. Frövara får ej saluhållas till utsäde, om den i fråga om frövarukvaliteten icke uppfyller av lantbruksstyrelsen fastställda fordringar. Lämnas ej föreskriven uppgift eller befinnes dylik uppgift oriktig kan säljaren straffas med dagsböter. Samma straff kan ifrågakomma vid överträdelse av lantbruksstyrelsens nyssnämnda föreskrifter angående frövarukvaliteten.

Av vad här sagts torde framgå att man medelst frölagen sökt skapa garanti för att jordbrukare och trädgårdsodlare skall erhålla ett för deras

produktion godtagbart utsäde. Vidare gör lagen möjligt för konsumenten/odlaren att med ledning av uppgifterna om varans kvalitet bedöma dess värde. Det torde, såsom även matpotatisutredningen framhållit, icke behöva råda tvivel om att frölagen varit av stor betydelse som ett stöd åt köparna av sådan utsädesvara som omfattas av lagens föreskrifter.

Bestämmelser rörande tillsynen å efterlevnaden av frölagen återfinnes i Kungl. Maj:ts kungörelse den 15 november 1928 (nr 444; ändr. 1936: 55, 1943: 226 och 1950: 201). Däri föreskrives bl. a. att allmän åklagare äger ta prov å saluhållen frövara, som är underkastad lagen, samt av säljaren erhålla erforderliga uppgifter om varan. Samma befogenhet tillkommer tjänsteman eller provtagare, som är anställd hos statens centrala frökontrollanstalt eller hos de med statsmedel understödda lokala frökontrollanstalterna, hushållningssällskaps jordbrukskonsulent eller jordbruksinstruktör samt den som statens centrala frökontrollanstalt därtill förordnar. Undersökning av tagna prov skall utföras vid statens centrala frökontrollanstalt. Ger undersökning vid handen att förseelse mot lagen angående handel med utsädesvaror har blivit begången, åligger det anstalten att anmäla förhållandet till vederbörande allmän åklagare.

Statsplomberingsbestämmelserna. De vid sidan av frölagsbestämmelserna meddelade föreskrifterna angående statsplombering av utsädesvara återfinnes i lantbruksstyrelsens kungörelse nr 6/1956. Dessa föreskrifter vilka lantbruksstyrelsen utfärdar med stöd av instruktionen för statens centrala frökontrollanstalt (nu gällande lydelse i SFS 1957: 583), omfattar i stort sett samma utsädessektor som frölagen. Dessutom kan utsädespotatisen bli föremål för statsplombering.

Bestämmelserna om statsplombering av andra utsädesvaror än potatis är tämligen utförliga. Därav framgår till att börja med att statens centrala frökontrollanstalt eller lokal frökontrollanstalt på särskilt angivna villkor utför statsplombering hos odlare och utsädeshandlare. Vidare anges förfarandet vid provtagning ur utsädesparti, som anmälts till statsplombering, indelningen på plomberingsklasser samt fordringarna för dessa klasser med uppdelning på olika växtslag, m. m.

Bestämmelserna om plombering av potatisutsäde är betydligt mer summariska. Enligt dem åligger det bl. a. statens centrala frökontrollanstalt att utföra statsplombering av dylikt utsäde, därest dels utsädesodlingen, dels den till försäljning färdigställda skörden vid besiktning och analysering befunnits uppfylla av anstalten i särskilda föreskrifter fastställda fordringar. Härjämte föreskrives att de kvalitetsklasser som kan statsplomberas skall betecknas Test, A och B.

Tillämpningen av föreskrifterna om statsplombering av utsäde är i motsats till tillämpningen av frölagen frivillig. Statsplomberingsbestämmelsernas allmänna syfte torde kunna sägas vara att stimulera till produktion, saluförande och begagnande av fullgod utsädesvara. Vad särskilt angår utsädeslag som omfattas av frölagen torde en viktig avsikt med statsplomberingsbestämmelserna vidare vara att bidra till ett intresse bland odlarna och inom utsädeshandeln för att arbeta med utsäde av bättre beskaffenhet än den enligt nämnda lag lägsta tillåtna. I fråga om många slag av jordbruksutsäde synes man ha kommit ganska långt i denna riktning. Det framgår därav att en avsevärd del av de handelsförda kvantiteterna av sådant utsäde består av statsplomberad vara.

Föreskrifter om bekämpandet av vissa utsädesburna potatissjukdomar. Vissa av de utsädesburna sjukdomarna, närmare bestämt ringrötan, potatisålen och potatiskräftan, har bedömts utgöra ett så starkt hot mot den svenska potatisodlingen att det ansetts nödvändigt att genom författningsföreskrifter söka säkerställa ett effektivt bekämpande av sjukdomarna i fråga. En del av de sålunda anbefallda åtgärderna är mycket ingripande och kan vara ekonomiskt betungande för vederbörande odlare. Det har därför befunnits skäligt att i vissa fall lämna gottgörelse av statsmedel åt odlare, som åsamkats ekonomiskt avbräck till följd av anbefallda bekämpningsåtgärder.

Ringröta. I 1956 års kungörelse med vissa bestämmelser om bekämpandet av ringröta å potatis (nr 141; ändr. i 1957: 36) föreskrives bl. a. att, om anledning finnes att antaga att växande eller skördad potatis är smittad av ringröta, innehavaren av sådan potatis ofördröjligen skall anmäla förhållandet till statens växtskyddsanstalt. Har dylik anmälan inkommit till växtskyddsanstalten eller finner anstalten eljest så erforderligt, skall anstalten skyndsamt föranstalta om undersökning för utrönande av sjukdomens förekomst och faran för dess ytterligare spridning.

Av ringröta angripen potatis får ej utan särskilt tillstånd av växtskyddsanstalten användas till utsäde. Utan dylikt tillstånd får potatisen ej heller avyttras eller användas annorledes än inom innehavarens egen hushållning såsom matpotatis eller för utfodring av djur. Har potatis befunnits smittad av ringröta får icke heller utan växtskyddsanstaltens medgivande den jord på vilken potatisen odlats användas för potatisodling de närmaste två åren därefter. På sådan jord skall plantor, som härrör från potatisknölar som övervintrat i jorden, borttagas och oskadliggöras genom markinnehavarens försorg. Härjämte föreskrives i kungörelsen vissa andra åtgärder som odlaren är skyldig att vidtaga för förhindrande av smittspridning.

Odlare, som till följd av bestämmelserna om bekämpande av ringröta på potatis åsamkats ekonomisk förlust, kan på vissa villkor erhålla ersättning därför av statsmedel.

Potatisål. I likhet med vad som gäller i fråga om ringröta föreskrives i 1932 års kungörelse med vissa bestämmelser angående bekämpande av nematoder på potatis, s. k. potatisål, (nr 237; ändr. 1934: 440 och 1939: 81) bl. a. att innehavare av potatisodling, som kan antagas vara angripen av potatisål, ofördröjligen skall anmäla förhållandet till statens växtskyddsanstalt. Konstaterar växtskyddsanstalten att potatisål förefinnes, skall anstalten underrätta vederbörande länsstyrelse. På länsstyrelsen ankommer det att omedelbart förklara område av den storlek, som med hänsyn till omständigheterna prövas erforderlig, angripet av potatisål. Dylikt område skall stå under växtskyddsanstaltens tillsyn.

Inom område, som är angripet av potatisål, må icke utan särskilt av länsstyrelsen efter växtskyddsanstaltens hörande meddelat tillstånd å samma jord odlas potatis oftare än vart tredje år. Från området får ej heller utan dylikt särskilt tillstånd bortföras potatis, jord, kompost eller växtavfall. Härjämte är odlarna skyldiga att hålla området fritt från potatisplantor, som härstammar från i jorden övervintrade knölar.

Finner växtskyddsanstalten att odling av potatis bör för viss tid helt förbjudas inom område, som förklarats angripet av potatisål, kan länsstyrelsen på förslag av anstalten utfärda dylikt förbud att gälla intill dess annorlunda förordnas.

Potatiskräfta. År 1929 utfärdades kungörelse med vissa bestämmelser angående bekämpande av potatiskräfta (nr 86; ändr. i 1936: 214 och 1938: 67). Den innehåller mer omfattande föreskrifter än författningarna rörande ringröta och potatisål, sammanfattningsvis av följande innebörd. Till att börja med föreligger liknande anmälningsskyldighet vid förmodad förekomst av potatiskräfta som i fråga om ringrötan och potatisålen. Det ankommer på vederbörande länsstyrelse att i samma ordning som vid iakttagen förekomst av potatisål smittförklara område, där angrepp av potatiskräfta upptäckts. På förslag av växtskyddsanstalten må, där så finnes erforderligt, länsstyrelsen därjämte till motverkande av sjukdomens vidare spridning förklara visst område som skyddsområde. I övrigt gäller bl. a. att potatis av skörd som är smittad av potatiskräfta ej må användas annorledes än inom odlarens eget hushåll och ej i något fall till utsäde. Finner växtskyddsanstalten med hänsyn till faran för sjukdomens spridning så erforderligt, äger anstalten omhändertaga och oskadliggöra skörd, som är smittad av potatiskräfta.

Om på smittförklarat jordområde har odlats potatis av icke kräftimmun sort, får under det närmast följande året ej odlas potatis på området. På sådant område skall plantor härrörande från potatisknölar, som övervintrat i jorden borttagas och — genom kokning eller bränning — oskadliggöras av markägaren. Till utsäde inom smittförklarat område får allenast användas kräftimmun potatis, vilken anskaffats från säljare som godkänts av växtskyddsanstalten. Dock må under viss förutsättning utsäde för eget behov också tagas från potatis, som härrör från sålunda anskaffat utsäde. Liknande ehuru något mindre stränga krav på utsädets beskaffenhet gäller beträffande skyddsområdena.

Ersättning av statsmedel kan utgå för potatis, varöver växtskyddsanstalten förfogat, samt därest någon tillskyndats förlust till följd av förbud att från smittförklarat område avyttra potatis eller annan vara.

Matpotatisutredningens undersökning

I ett avsnitt av betänkandet redogör utredningen bl. a. för *kraven på ett förstklassigt potatisutsäde* och anför därvid bl. a. följande.

Allmänt anses att ett fullgott utsäde skall vara av angiven sort och praktiskt taget sortrent samt fritt från typer som i genetiskt hänseende avviker från sortens normaltyp, s. k. avvikande typer (t. ex. »jättar» och »vildar»). Vidare skall det vara i möjligaste mån fritt från sjukdomar och skadedjur som med utsädet kan överföras till den nya plantan eller odlingsjorden samt från sådana sjukdomar eller skador som medfört nedsättning av grobarheten. Angeläget är också att utsädet uppfyller bestämda krav i avseende på knölstorleken.

Sortäkthet och sortrenhet m. m. Potatissorterna kan sinsemellan uppvisa betydande avvikelser med avseende på typ och kvalitet. Avvikelserna kan gälla knölformen, skal- och köttfärgen, kokningsegenskaperna m. m. Därför är det helt naturligt att ett fullgott potatisutsäde måste vara sortäkta och sortrent. Avvikande typer inom en sort, såsom jättar och vildar, ger oftast lägre skörd — av ibland sämre kvalitet — än normala plantor. För att kunna anses vara fullgott bör ett utsäde därför icke innehålla dylika typer. I vissa fall skiljer sig de avvikande typerna starkt från normaltypen och är

då lätta att identifiera. Hos en del potatissorter förekommer emellertid i avsevärd omfattning typer, som endast föga skiljer sig från den normala sorttypen, men som icke desto mindre kan försämra skördeutbytet betydligt.

Sundhetstillstånd. Som exempel på sjukdomar och skadedjur, som med utsädet kan överföras till den nya plantan eller odlingsjorden, må nämnas viroser, brunröta, ringröta, stjälkbakterios, potatisnematod och potatis-kräfta.

Virussjukdomarna kan indelas i viroser med starka symptom och latent viroser. De för vårt land viktigaste viroserna med starka symptom är blad-rullsjuka och krussjuka, vilka båda kan iakttagas på potatisblasten. Överföringen och spridningen av dessa båda viroser sker med bladlöss. Allt efter omständigheterna sätter viroserna i fråga ned den enskilda plantans avkastning mer eller mindre starkt, i extrema fall upp emot 100 procent. Även minskningen i arealavkastning växlar avsevärt, varvid förutom angreppets svårighetsgrad givetvis den procentuella förekomsten av angripna plantor spelar en avgörande roll. Inom områden, som är utsatta för virus-spridning, kan iakttagas en fortskridande skörde-försämring från år till år på grund av successivt ökad utbredning av dessa sjukdomar. En sådan skörde-försämring kan avhjälpas endast genom anskaffande av nytt, friskt utsäde.

Latenta viroser medför, i motsats till viroser med starka symptom, inga påfallande kännetecken på potatisblasten. Oftast kan inga som helst symptom iakttagas. Till följd härav är det praktiskt taget omöjligt att vid fältbesiktning upptäcka och bedöma de latent viroserna. De viktigaste sjukdoms-alstrarna är virus X och det senare upptäckta virus S. Båda dessa viroser sprides genom att blast eller rötter hos en frisk planta kommer i direkt beröring med en smittad. De överföres däremot icke av förmedlare av typen bladlöss. Trots de svaga, vanligen ej iakttagbara symptomen på blasten medför de latent viroserna påtaglig nedsättning av avkastningen. På grundval av omfattande försöksserier vid Institutet för växtforskning och kyllagring (IVK) har den genomsnittliga minskningen av plantskörden vid angrepp av virus X uppskattats till 15 procent. Av utredningen anlitad expertis har angett att ungefär hälften av all potatis som odlas i Sverige kan antagas vara infekterad av detta slags virus. Om detta antagande är riktigt skulle enbart virus X föranleda en reduktion av den sammanlagda svenska potatisskörden med 7 à 8 procent. Hittills tillgängliga data tyder på att virus S har ungefär samma skördenedsättande verkan på den enskilda plantan som virus X men än större utbredning. Sammanfattningsvis kan sägas att trots att de latent viroserna vanligen icke nedsätter plantavkastningen lika mycket som viroserna med starka symptom, kan de genom sin stora utbredning vålla svårare ekonomiska konsekvenser.

Det är välbekant för envar som ägnat potatisfrågan uppmärksamhet att brunröta är ett allvarligt kvalitetsfel ej enbart på potatis avsedd för konsumtion utan även på utsädespotatis. Under vegetationsperioden uppträder sjukdomen i form av bladmögel på potatisplantornas ovanjordsdelar och kan i denna form ha starkt skördebegränsande effekt. Av här angivna skäl och på grund av dess i synnerhet vissa år vidsträckt utbredning orsakar sjukdomen större förluster än de flesta andra potatissjukdomar. Enär sjukdomen kan överföras till en odling med utsädet, måste den därför beaktas, när en förbättring av utsädespotatisens kvalitet kommer på tal.

Hösten 1955 iaktogs fall av den här i landet icke tidigare påträffade bakteriesjukdomen ringröta på potatis. År 1957 konstaterades att sjukdomen

hade avsevärt större spridning än man tidigare haft orsak att befara. De bakteriehaltiga knölna sprider smittan genom kontakt under lagringen med andra knölar eller genom redskap, säckar och dylikt. Särskilt stora risker för spridning uppstår dock om smittat utsäde användes. Sjukdomen har såväl kvantitets- som kvalitetsnedsättande effekt. Hittills uttagna prov från smittade svenska odlingar har i regel visat svaga angrepp, varierande från några tiodels till ett par procent av knölna. Svårare fall, med upp till 35 procent smittade knölar, har emellertid påträffats.

Stjälkbakteriosen är en allmänt förekommande sjukdom särskilt på fuktiga och kalla odlingsplatser. Den sänker skördens storlek och kvalitet, men dess verkningar blir dock endast i undantagsfall så förödande som verkningarna av vissa andra i potatisodlingar uppträdande utsädesburna sjukdomar. Försök tyder på att det icke finnes någon säker positiv korrelation mellan stjälkbakteriosförekomsten i en odling och i den odling, varifrån utsädet härstammar. Stjälkbakteriosen kan visserligen vara utsädesburen, men angreppens styrka synes dock i mindre grad bero på frekvensen av sjuka planter i moderodlingen än på lagrings- och odlingsbetingelserna.

Nematoden potatisål och svampsjukdomen potatiskräfta föranleder båda, beroende på frekvensen, mer eller mindre kraftig skördenedsättning. Potatiskräftan försämrar dessutom potatisens lagringsduglighet och kvalitet. Riskerna för spridning av dessa sjukdomar med utsäde är stora. En mera utbredd förekomst av potatisål och potatiskräfta skulle få mycket allvarliga konsekvenser för den svenska potatisodlingen.

Vissa utsädesburna sjukdomar, t. ex. de redan nämnda brunröta, ringröta och stjälkbakterios, men också lackskorv och blåsskorv, kan föranleda nedfatt grobarhet.

Knölstorlek. Vill man på bästa sätt utnyttja tillgänglig åkerareal bör vid potatissättningen bl. a. tillses att avståndet blir större mellan storvuxna än mellan småvuxna knölar. Av denna anledning är det en given fördel att ha tillgång till utsäde med något sänkt jämn knölstorlek. Även med hänsyn till att vissa typer av potatissättningsmaskiner icke arbetar klanderfritt, om knölnas storlek varierar mera påtagligt, är det ett angeläget önskemål att utsädespotatisen undergått lämplig storlekssortering.

Om blott sättningsavståndet avpassas rätt, är emellertid såväl de mindre som de större storleksfraktionerna väl användbara som utsäde. Utsädeskvantiteten per ha blir dock större med storknöligt än med småknöligt utsäde och för den skull kan det vara oekonomiskt att använda de allra största sorteringarna som utsäde. Icke sällan göres gällande att småknöligt utsäde skulle vara mindre värdefullt, eftersom det i högre grad än storknöligt utsäde kan befaras vara bärare av insektsöverförda viroser. Risken härför saknar dock praktisk betydelse beträffande utsäde från odlingar som fyller fältbesiktningens fordringar för statsplombering.

Utredningen har vidare lämnat följande redogörelse för *kvalitetskontroll av potatisutsäde*.

Kontroll av kvaliteten hos utsädespotatis är väsentligt mera komplicerad än kvalitetsbestämning av matpotatis. Någorlunda fullständigt kan utsädespotatisens kvalitet bestämmas endast genom en kombination av kontrollodlingar, fältbesiktningar av den växande grödan och undersökning av den färdigsorterade skörden. För kontroll av utsädets beskaffenhet i avseende på virussjukdomar erfordras dessutom i vissa fall laboratorieundersökningar.

Officiell kontroll av utsädespotatis har alltsedan år 1934 bedrivits av statens centrala frökontrollanstalt. Den omfattar dels fältbesiktningar— vanligen två till antalet — i erforderliga fall kompletterade med kontrollodlingar, dels undersökning av skörden. Resultaten från kontrollmomenten meddelas å särskilda bevis, s. k. kontrollbevis (fältbesiktningsbevis resp. analysbevis). Som nämndes i den nyss lämnade redogörelsen för lantbruksstyrelsens bestämmelser i ämnet, kan skörden från vid fältbesiktning godkänd odling statsplomberas, endast om den motsvarar särskilt angivna kvalitetsfordringar. Under plomben anbringas härvid ett s. k. plomberingsbevis, varav framgår utsädets sort, kvalitetsklass, ursprungslän m. m.

För fältbesiktningarna samt för skördekontrollen och statsplomberingsarbetet utnyttjar frökontrollanstalten dels en relativt fåtalig, på området specialiserad egen personal, dels särskilt utbildade personer i annan huvudbefattning, företrädesvis tjänstemän vid hushållningssällskapen. Enligt uppgift lämnas vanligast de mera komplicerade uppdragen åt anstaltens egna besiktningsmän. Bl. a. lär dessa i de flesta fall ha att svara för den andra fältbesiktningen, vilken anses vara mer krävande än den första. Undantag i detta hänseende förekommer dock, såtillvida att ibland också den andra besiktningen ombesörjes av lokala befattningshavare. Kontrollodlingarna utföres centralt i anstaltens egen regi.

Enligt frökontrollanstaltens nu gällande »föreskrifter och bestämmelser angående statsplombering av utsädespotatis» utfärdas kontrollbevis för endera av de tre i lantbruksstyrelsens allmänna regler för statsplombering av potatisutsäde angivna kvalitetsklasserna Test, A och B.

Vad angår fordringarna i avseende på grundutsäde och odling innebär anstaltens bestämmelser bl. a. följande. För att godkännande av en odling i klass A eller B skall kunna ifrågakomma, skall odlingen vara baserad på nyinköpt statsplomberad vara av lägst klass A eller på skörd från egen odling, som frökontrollanstalten året förut godkänt till statsplombering. Odling grundad på inköpt testat utsäde kan icke godkännas i högre klass än A. I regel kan endast de sorter som är upptagna i originalutsädesnämndens för säsongen gällande sortförteckning bli föremål för kontroll. Vidare kräves att grundutsädet skall vara enhetligt samt att odlingen skall ha på visst sätt skyddat läge. I erforderlig omfattning äger anstalten att före sättningen infordra prov om högst 50 kg av utsädet för kontrollodling. Kasseras odlingen vid första fältbesiktningen till följd av därvid iakttagen alltför riklig förekomst av vissa fel och brister, företages icke ytterligare besiktning utom på särskild anmodan.

Vid fältbesiktning konstaterad allmän förekomst av mild mosaik (ett virussymptom), svag eller abnorm utveckling, starkt angrepp av bladmögel, stark ogräsförekomst eller allmän förekomst av mistor kan medföra kassation. För godkännande kräves vidare att angrepp av potatiskräfta, ringröta eller potatisål icke konstaterats i odlingen och att den brukningsenhet till vilken odlingen hör icke är förklarad smittad av potatiskräfta eller ringröta eller är infekterad med potatisål. Vid förekomst av andra sjukdomar av betydelse samt av främmande sort eller vissa avvikande typer (vildar och jättar) multipliceras de vid fältbesiktning funna halterna, uttryckta i procent, med särskilt angivna relationstal. De därvid erhållna talen summeras och summan utgör antalet felenheter för odlingen. Av följande sammansättning framgår högsta tillåtna antal felenheter samt de för fastställandet därav begagnade relationstalen.

Högsta tillåtna antal felenheter

Klass	Besiktning	
	Första	Andra
A	6	3
B	12	6

Relationstal	Felets art		
12	Främmande sort		
6	Bladrullsjuka	} Strecksjuka	
6	Krussjuka		} Krusmosaik
6	Vildar		} Rynksjuka
3	Stjälbakterios		
2	Jättar		

Under hänsynstagande jämväl till resultatet av eventuell kontrollodling, till grundutsädets härstamning och beskaffenhet samt till odlingens belägenhet, m. m., kan odling godkännas i den klass för vilken den uppfyller fordringarna vid de båda besiktningstillfällena.

Utöver tillämpliga delar av bestämmelserna för klasserna A och B gäller för testat utsäde bl. a. följande. I kontrollens Test-klass får endast deltaga odling, som är belägen inom distrikt, där virusspridningen erfarenhetsmässigt bedöms vara relativt ringa, eller som på annat sätt kan anses ha ett i avseende på risken för virusangrepp betryggande isolerat och skyddat läge. Grundutsädet skall genom frökontrollanstaltens försorg undersökas beträffande virusfrihet enligt av anstalten godkända metoder. Av de sorter som är totalinfekterade med virus X får grundmaterialet för att kunna godkännas som underlag för testat utsäde endast innehålla svaga X-stammar. Övriga sorter skall vara helt fria från praktiskt betydelsefulla virussjukdomar.

Det sålunda testade grundutsädet förökas klonvis under minst två år. Därefter sammanslås klonerna och materialet förökas. Varje år verkställs minst två fältbesiktningar. När odlingen nått en sådan omfattning att skörden därav skall försäljas som testat utsäde, äger frökontrollanstalten, om så anses erforderligt, att påfordra ny virustestning.

Vid produktion av testat utsäde skall odlingen vid samtliga besiktningstillfällen vara praktiskt taget fri från angrepp av virussjukdomar. Högsta tillåtna antal felenheter av övriga fel är för testat utsäde vid första fältbesiktning 3 och vid andra fältbesiktning 0. Dock må under speciella förutsättningar viss bortrensning tillåtas i samband med besiktningen. Vid fastställande av antalet felenheter används samma relationstal som för klasserna A och B.

Skörd från odling, som godkänts vid fältkontroll, får icke försäljas som statskontrollerat utsäde utan att dessförinnan ha undergått skördebesiktning och statsplombering. För att kunna godkännas vid dylik besiktning skall parti, som anmälts till statsplombering, vara enhetligt. Vidare gäller särskilda föreskrifter beträffande kvalitets- och storlekssorteringen samt beträffande förpackningen. För alla tre kvalitetsklasserna kan ifrågakomma s. k. »Normal» storlekssortering med övre och nedre gränser, som anges i bestämmelserna. En fraktion med mindre knölstorlek — s. k. »Liten» storlekssortering — tillåts endast för Test-klassen. Dessa bestämmelser hindrar ej att säljaren och den slutlige köparen kan träffa överensstämmelse om annan knölstorlek.

Besiktigat parti får ej vara behäftigat med jord eller mindre fel i sådan utsträckning att varans värde som utsäde därigenom avsevärt nedsätts eller att det allvarligt skämmer utseendet. Angrepp av potatiskräfta eller ringröta föranleder kassering. Förekomst av vissa andra, i följande tablå angivna fel uttrycks i felenheter. Därvid multipliceras de vid besiktningen funna halterna av felen i fråga, uttryckta i antalsprocent, med särskilda relationstal, varefter antalet felenheter för partiet kan bestämmas.

Relationstal	Felets art
9	Blötröta och blöta frostsador
3	Brunröta, fusariumröta och annan torr röta
1	Torra frostsador, värmesador, lackskorv, pulver-skorv, blåsskorv
1/2	Vanlig skorv, mekaniska skador, sprickor, starkt missformade, avvikande storlek. Dock tillåtes en halt av 10 % knölar med en undersällets maskvidd närliggande storlek.

Knölar behäftade med blötröta eller blöta frostsador må vid plomberings-tillfället förekomma endast ytterst sporadiskt i partiet.

Högsta tillåtna antal felenheter vid skördekontroll är för samtliga fältkvalitetsklasser 6.

Efter verkställd plombering skall partiet utan dröjsmål försändas till den slutlige köparen. Från odling av testat utsäde får skörden icke försäljas som sådant längre än t. o. m. åttonde året efter den ursprungliga testningens utförande.

Enligt uttalande i proposition 1952: 50, vilket lämnades utan erinran av riksdagen (JoU 26; rskr. 229), synes det i princip riktigt att frökontrollanstaltens löpande analyserings- och plomberingsverksamhet, vilken är avgiftsbelagd, skall vara självbärande, och att taxorna skall avvägas med hänsyn härtill. Det ankommer på lantbruksstyrelsen att fastställa dessa taxor. För fältkontroll av potatisutsäde motsvarar årstaxan, med nuvarande storleksfördelning hos odlingarna, i medeltal ca 35 kr. per ha. Vidare erläggs för besiktning och plombering av skörden 50 öre per säck om högst 50 kg, dock lägst 50 kr. för varje förrättning. För testutsäde kommer härtill vissa engångsavgifter. Sammanlagt torde odlarnas kostnader för den officiella kontrollen vara av storleksordningen 1,25 à 1,50 kr. per dt statsplomberat utsäde, vilket får anses vara ett rimligt belopp jämfört med värdet av den kvalitetsgaranti som statsplomberingen innebär.

Köpare av statsplomberat utsädespotatis äger rätt att, mot insändande till frökontrollanstalten av plomberingsbevis från det inköpta utsädet, gratis erhålla uppgift om resultatet av såväl verkställd fältbesiktning som av den vid plomberingen utförda undersökningen av ifrågavarande parti.

Av vad här anförts torde framgå att statsplomberat utsäde bör kunna motsvara rimliga kvalitetsfordringar. Man skulle därför förvänta att intresset för att begagna dylikt fullvärdigt utsäde är starkt och vida utbrett. Dessvärre har detta hittilldags ej varit fallet. Som skall närmare belysas i det följande torde tvärt om övervägande delen av allt erforderligt utsäde utgöras av helt okontrollerad samt i begränsad utsträckning, av endast fältkontrollerad vara.

Köparen av utsäde, som godkänts endast vid fälthesiktning, kan aldrig vara förvissad om att utsädet är fritt från sådana sjukdomar och skador som i

första hand kan konstateras vid kontroll av knölskörden, t. ex. ringröta. På grund härav kan det vid användning av dylikt icke plomberat utsäde föreligga risk för spridning av utsädesburna sjukdomar. Man får ej heller garanti för storlekssorteringen. Ett ytterligare osäkerhetsmoment vid inköp av potatisutsäde, som endast åtföljs av fältbesiktningsbevis, ligger däri att på sådant bevis faktiskt kan försäljas potatis från annan odling.

För helt okontrollerat utsäde kan som regel icke erhållas någon som helst kvalitetsgaranti. I de flesta fall kan utsädets härstamning vara diskutabel. Dessa omständigheter är så mycket allvarligare som många av de fel varmed potatisutsäde kan vara behäftat ej går att upptäcka utom i samband med särskild undersökning. Odlare, som anskaffar okontrollerat utsäde, tar — medvetet eller omedvetet — en icke ringa risk att ej uppnå syftet med nyanskaffningen och kan t. o. m. få sin odlingsjord förstörd för kortare eller längre tid.

I ett senare avsnitt söker utredningen ange *landets behov av utsädespotatis* samt diskuterar i anslutning därtill hur detta *behov kan tillgodoses*.

Årsbehovet av nytt utsäde. Av den officiella statistiken framgår att rikets potatisareal utgör ca 120 000 ha. Om det antages att för varje ha åtgår 2,5 ton utsäde, skulle det totala årsbehovet av utsäde vara ca 300 000 ton. Till stor del kan detta utsädesbehov tillgodoses med potatis som odlarna »tar undan» från bruksodlingarna. Allt emellanåt måste dock utsädet för en bruksodling förnyas.

Den viktigaste anledningen till anskaffning av nytt utsäde är utan jämförelse, att odlingsmaterialet i bruksodlingen nedsmittats med viruser i alltför stor utsträckning. Som mindre vanliga skäl kan nämnas att materialet blandats upp med andra sorter eller angripits av svamp- eller bakteriesjukdomar. Den spontana virusspridningen varierar emellertid starkt i intensitet mellan olika delar av landet, vilket inverkar avgörande på behovet av utsädesbyte. Medan en rationell potatisproduktion i vissa delar av Södra Sverige torde kräva utsädesbyte i bruksodlingarna i genomsnitt vart tredje år, kan i de nordligaste delarna av landet mycket lång tid förflyta, innan byte är motiverat.

Utredningen har på grundval av resultat från vissa vid IVK genomförda undersökningar rörande virusspridningens intensitet i olika delar av landet gjort ett försök till uppskattning av den genomsnittsareal på vilken utsädet årligen borde bytas vid allmän tillämpning av god odlingsteknik. Vid bedömningen har förutom till virusnedsmittningen hänsyn tagits jämväl till andra faktorer, som försämrar utsädets kvalitet och nödvändiggör utsädesbyte. Resultatet ger vid handen att det odlingstekniskt sett vore motiverat att varje år förnya utsädet på en areal av ca 26 000 ha, motsvarande ca 20 procent av totala potatisarealen. Man kan också uttrycka saken så, att årsbehovet av utsädesförnyelse i bruksodlingarna uppgår till ca $0,20 \times 300\,000 = 60\,000$ ton och att i genomsnitt för hela landet utsädet skulle behöva förnyas ungefär vart femte år. Trots de approximationer, varpå detta tal grundats, torde man våga utgå ifrån att antalet något sänär återspeglar den verkliga storleksordningen av det »odlingstekniskt» motiverade årsbehovet.

Den årliga tillgången på nytt utsäde. Av olika skäl är det mycket svårt att bedöma hur stor del av det totala årsbehovet av utsädespotatis, som i verkligheten brukar täckas med vara, som tas undan från bruksodlingarna, resp. med nyanskaffat utsäde. Minst lika svårt är att ange hur det utsäde som nyanskaffas fördelar sig på olika säljarkategorier och kvaliteter. Vanligast tor-

de alltjämt vara att utsädet överläts direkt odlare emellan, antingen under hand från en granne till en annan eller efter offentligt utbudande, t. ex. genom utannonsering av saluhållen vara. Den reguljära utsädeshandeln torde svara endast för en relativt ringa del av omsättningen av potatisutsäde. Omsättningen av potatisutsäde i handeln är emellertid icke särskilt väl känd, och än mindre vet man om vilka kvantiteter som överläts på andra vägar.

En uppskattning av den utsträckning i vilken odlarna byter till nytt utsäde kompliceras därav att, i varje fall när fråga är om anskaffande av förstklassigt, relativt dyrt utsäde, vanligen endast så stor kvantitet inköps att behovet för den egna bruksodlingen kan helt täckas först efter ett eller annat års uppförökning. Man tangerar här ytterligare en svårighet i samband med bedömningen av den årliga nyanskaffningens omfattning, nämligen avsaknaden av en entydig definition av vad som skall avses med »nytt» utsäde. Till belysande härav må nämnas att den skörd som erhålls efter omsorgsfull uppförökning av förstklassigt grundmaterial i bruksodlarenns egen regi icke sällan kan ha klart bättre odlingsvärde än nyinköpt vara av mer ordinär beskaffenhet.

Trots här antydda svårigheter att beräkna den årliga tillgången på nytt potatisutsäde, har utredningen ansett angeläget att, åtminstone i stort, söka belysa i vad mån i närmast föregående avsnitt angivna årsbehov av nytt potatisutsäde f. n. kan täckas med utsädesvara av godtagbar beskaffenhet. Till utgångspunkt för övervägandena i detta sammanhang har tagits vissa från statens centrala frökontrollanstalt inhämtade uppgifter om statsplomberingsverksamhetens omfattning under åren 1952/53—1957/58. Därav framgår att, i genomsnitt för perioden, årligen till fältbesiktning har anmälts ca 1 500 ha, varav ca 1 200 ha har kunnat godkännas vid dylik besiktning. Med en beräkning skörd av 10 ton per ha kan den vid fältbesiktning godkända skörden uppskattas till ca 12 000 ton om året, varav ca 4 000 ton brukar plomberas. Av återstoden — ca 8 000 ton — skulle, sedan poster som kasserats vid skördebekiktningen frånräknats, säkerligen en ej obetydlig andel ha kunnat godkännas för plombering. Att närmare ange storleken av denna andel ställer sig självfallet vanskligt.

Om man gör tankeexperimentet att allt utsäde som godkänts vid fältbesiktning — såväl sedermera statsplomberat som övrigt — uppförökas ett år innan det kommer till användning i bruksodlingarna, och härvid utgår ifrån att utsädesåtgången är 2,5 och skörden 10 ton per ha, erhålls ett årligt »nyttillskott» av utsäde till bruksodlingarna på i runt tal 50 000 ton. Detta tillskott understiger endast föga det teoretiskt beräknade årsbehovet på 60 000 ton. Det må emellertid observeras att ej allt vid fältbesiktning godkänt utsäde är av sådan beskaffenhet att det skulle kunna godkännas för statsplombering. Vidare är att märka att grundutsädet kan undergå kvalitetsförsämring i samband med uppförökningen. Detta torde framför allt kunna befaras, om grundutsädet ej är av garanterat god kvalitet.

Utredningens förslag rörande bättre potatisutsäde

Ett gemensamt slutmål för de uppgifter matpotatisutredningen enligt givna direktiv har att behandla är ökad marknadstillförsel av kvalitativt fullgod matpotatis till ett rimligt pris. Enligt utredningens mening skulle en förbättring av utsädesläget i matpotatisodlingen kunna bidra till en

gynnsam utveckling i sådan riktning. Det torde emellertid vara fullt befogat att låta strävandena att framkalla en situation där fullgott potatisutsäde kommer till allmän användning omfatta också utsädet för fabriks- och foderpotatisodlingarna. Vad utredningen i det följande anför äger därför tillämpning på potatisutsäde i allmänhet.

Enligt utredningens mening skänker f. n. endast statsplombering av potatisutsäde godtagbar kvalitetsgaranti. Utredningen har därför till behandling upptagit frågan, huruvida och på vilken väg man skulle kunna uppnå ett läge, där statsplomberad vara i allt större utsträckning kommer till användning, när utsädesbyte är aktuellt.

Det kan måhända förefalla sannolikt att nöjaktig framgång i de strävanden varom här är fråga skulle kunna vinnas med stöd av en tillräckligt intensiv och välorganiserad propagandakampanj för ökad användning av statsplomberat potatisutsäde. Propaganda med dylikt syfte har dock redan prövats. Sålunda har, som ett mycket viktigt led i arbetet med att främja odlarintresset för potatisutsädets kvalitet, sedan långt tillbaka bedrivits upplysning om den statsplomberade varans stora fördelar. Av vad som anförts i den föregående redogörelsen över försörjningen med potatisutsäde torde man dessvärre våga draga slutsatsen att sagda upplysningsverksamhet ej varit så framgångsrik som önskvärt vore.

Utredningen vill naturligtvis icke betvivla att en intensifierad upplysningsverksamhet skulle kunna få viss gynnsam effekt. Erfarenheterna från gångna år ger emellertid snarast vid handen att, så länge handeln med utsädespotatis — i motsats till handeln med annat jordbruksutsäde — får omfatta oklassificerad och helt okontrollerad vara, enbart upplysning bland odlarna säkerligen ej kommer att vara nog för att i tillnärmelsevis önskad grad framkalla en efterfrågan på statsplomberat potatisutsäde. Utredningen anser sig därför icke kunna rekommendera upplysning som enda medel att främja en utveckling mot begagnande av allt större kvantiteter garanterat förstklassigt potatisutsäde. För att en väsentlig standardhöjning på förevarande område skall komma till stånd torde effektivare åtgärder vara nödvändiga. Dessa åtgärder bör ha till ändamål att skänka köparen av potatisutsäde minst samma trygghet beträffande varans beskaffenhet och samma möjlighet att med ledning av erhållna kvalitetsuppgifter bedöma dess odlingsvärde, som köparen av annat jordbruksutsäde redan har med stöd av frölagen. Fortsatt upplysning bland potatisodlarna rörande utsädets betydelse får dock förutsättas bli ett outhärligt komplement till dylika åtgärder. Utredningen förutsätter för sin del att hushållningssällskapen, odlarnas egna organisationer och statens centrala frökontrollanstalt liksom nu kommer att ägna utsädesfrågan uppmärksamhet i samband med sin fortgående propaganda- och upplysningsverksamhet. Ett värdefullt bistånd i upplysningsverksamheten bör även kunna lämnas av den ansvarsmedvetna utsädeshandeln. Vidare synes SMAK-organisationen inom ramen

för dess befogenheter och resurser kunna bidra till en gynnsam utveckling på förevarande område.

Utredningen övergår härefter till behandling av frågan om de nya och effektivare åtgärder som enligt dess förmenande erfordras för att en tillräcklig förbättring av kvaliteten på det använda potatisutsädet skall kunna åstadkommas. Därvid må till en början ännu en gång erinras om att potatisutsädet intager en särställning på marknaden för jordbruksutsädet, så tillvida att det ej är underkastat frölagens bestämmelser. Säljaren har med andra ord ej skyldighet vare sig att ange kvaliteten eller att tillse att denna motsvarar särskilt föreskrivna, lägsta fordringar. Bestämmelser av dylik innebörd gäller däremot för statsplomberat potatisutsäde.

Utredningen har till en början sökt utröna, huruvida potatisutsädet lämpligen kan underkastas tvingande bestämmelser liknande frölagens. Utredningen har därvid kommit till resultatet att det, med hänsyn till de många, delvis särpräglade faktorer som bestämmer potatisutsädets kvalitet och bruksvärde, torde vara uteslutet att skapa nöjaktigt skydd åt köparna av dylikt utsäde enbart med stöd av kvalitetsregler av så jämförelsevis enkel konstruktion som i denna lag. Vidare måste beaktas att proceduren vid kvalitetsbestämning av potatisutsäde är betydligt mer komplicerad än den som tillämpas vid kontroll i samband med övervakning av efterlevnaden av frölagens kvalitetsbestämmelser. Till skillnad från vad som gäller annat jordbruksutsäde är sålunda utgången vid kvalitetsbestämning av potatisutsäde bl. a. starkt beroende av resultaten vid sjukdomskontroll i samband med fältbesiktning. Härtill kommer att kvalitetskontroll av utsädespotatis kan utföras endast av personal, som erhållit särskild utbildning och träning att fullgöra de därmed förknippade arbetsuppgifterna. Enligt utredningens åsikt är frölagen av här angivna orsaker knappast lämpad som förebild för eventuella regler angående handeln med potatisutsäde.

Betydligt närmare till hands synes det ligga att anknyta regleringen till de nu frivilliga statsplomberingsbestämmelserna. Genom statsplomben tillförsäkras köparen av potatisutsäde en på tillförlitlig kontroll grundad kvalitetsangivning och -garanti, alltså förmåner av samma slag som frölagen under alla förhållanden skänker köpare av annat jordbruksutsäde. Utredningen vill för den skull föreslå att föreskrifter utfärdas om att potatisutsäde, som försäljes, skall ha gjorts till föremål för statsplombering. Med hänsyn till de villkor som gäller beträffande svensk statsplombering kan endast inom landet odlad potatis omfattas av sådana föreskrifter. Det synes emellertid motiverat att för importerat potatisutsäde skall gälla liknande fordringar som på den svenska varan. Föreskrifterna rörande det inhemska utsädet hör därför kompletteras med motsvarande föreskrifter rörande utländskt utsäde. De nya bestämmelserna förutsättes i princip skola äga tillämpning på allt salufört potatisutsäde. Ett par undantag från denna huvudregel synes dock kunna övervägas.

Vid den närmare utformningen av bestämmelserna bör beaktas att det omedelbara ändamålet med desamma, d. v. s. ett skydd åt köparna, ej kan uppnås utan samtidigt hänsynstagande till de förhållanden, varunder handel med statsplomberat potatisutsäde kan bedrivas. Bl. a. måste observeras att, med hänsyn till potatisens föränderlighet i avseende å vissa kvalitetsegenskaper, plombering kan verkställas först på ett relativt sent stadium. Detta framgår av föreskrift i frökontrollanstaltens bestämmelser om statsplombering enligt vilken parti, som plomberats, efter plomberingen utan dröjsmål skall försändas till den slutlige köparen. Utredningen vill på grund härav föreslå att kravet på statsplombering skall knytas till leveransmomentet. Härvid lämnas säljarna största möjliga handlingsfrihet samtidigt som köparna beredes avsett skydd i full utsträckning. Genom anknytning till leveransen vinnes härjämte en sådan grad av exakthet i avseende å regleringens tillämpningsområde att tvekan därom knappast kommer att behöva råda, vare sig för allmänhetens del eller i samband med övervakningen.

Generellt bör gälla att försålt utsäde skall levereras i slutna förpackning. Om potatisen odlats i Sverige skall förslutningen ha verkställts av frökontrollanstalten. Med hänsyn till att statsplombering föreslås bli obligatorisk för kommersiella leveranser av svensk potatisutsäde bör detaljbestämmelserna rörande dylik plombering — liksom motsvarande bestämmelser beträffande annat jordbruksutsäde — meddelas av lanbruksstyrelsen i stället för av frökontrollanstalten. Den närmare utformningen av bestämmelserna synes dock böra ske efter förslag från frökontrollanstalten. I mån av behov bör av bestämmelserna berörda organisationer o. dyl. höras.

Tillvägagångssättet vid förslutning av förpackningar innehållande importutsäde skall såvitt möjligt motsvara det som tillämpas vid svensk statsplombering. Enda möjligheten torde härvid vara att överlåta på kontrollinstitution i odlingslandet att svara för förslutningen. Det bör ankomma på lanbruksstyrelsen att upprätta förteckning över de kontrollinstitutioner som skall kunna komma i fråga i sådant sammanhang. Liksom beträffande svenskt statsplomberat utsäde bör krävas att importvarans beskaffenhet anges å förpackningen. Vidare bör minimikraven på utländskt potatisutsäde, som säljes på den svenska marknaden, ställas lika högt som på inhemskt utsäde hänförligt till den lägsta statsplomberingsklassen. Det bör ankomma på lanbruksstyrelsen att under beaktande härav ange de utländska kvalitetsbeteckningar, vilka må kunna godtagas å förpackningar innehållande importerat potatisutsäde. Uppgifterna kan lämpligen införas i den nyssnämnda förteckning, där de utländska kontrollinstitutionerna skall anges. — De här föreslagna åtgärderna torde i praktiken komma att medföra att utländskt potatisutsäde, som försäljes på den svenska marknaden, i regel kommer att levereras i plomberat tillstånd. I internationellt sammanhang är nämligen plombering den gängse tillämpade formen för förslutning av förpackningar innehållande utsädesvara.

Lantbruksstyrelsens och växtskyddsanstaltens befattningsmed importerat potatisutsäde blir i avgörande hänseenden olikartade, såtillvida att styrelsens verksamhet på området får ett längre gående, mer allmänt kvalitetsfrämjande syfte än anstaltens till gällande växtkarantänbestämmelser bundna åtgärder. Ett gemensamt intresse för de båda myndigheterna bör dock vara att samordna bemödandena att förhindra nedsmittning av den svenska potatisodlingen eller odlingsjorden med allvarliga sjukdomar, parasiter o. dyl. Utredningen förutsätter att myndigheterna kommer att i erforderlig utsträckning samverka i dylika frågor.

Som köpare av potatisutsäde uppträder icke endast jordbrukare utan också småodlare, t. ex. innehavare av villaträdgårdar och kolonilotter. Vanligen är småodlarnas årsförbrukning av potatisutsäde helt ringa i förhållande till jordbrukarnas. De senare torde i allmänhet anskaffa minst så stor kvantitet potatisutsäde åt gången som rymmes i en vid leverans av större partier gängse använd standardförpackning på 50 kg, och oftast torde inköpen avse ändå större poster. Till jämförelse må nämnas att många småodlares intresse främst är koncentrerat till odling av färskpotatis som primörvara, varvid utsädesåtgången oftast torde understiga 50 kg per säsong. Också för åtskilliga småodlingar med höst- och vinterpotatis åtgår relativt obetydliga mängder utsäde. I avsevärd utsträckning täcker småodlarna sitt utsädesbehov genom inköp i detaljhandeln.

Det väsentliga ändamålet med de åtgärder som utredningen nu föreslagit är att framkalla en situation, i vilken de potatisodlande jordbrukarna mera allmänt övergår till att begagna statsplomberad utsädesvara i stället för utsäde av mer eller mindre tvivelaktig härstamning och beskaffenhet. Det vore dock synnerligen önskvärt att åtgärderna också kunde föranleda en liknande sanering i utsädeshänseende inom de små husbehovsodlingarna. Ofta är det nämligen just inom dessa odlingar som man finner härdarna för olika slag av potatissjukdomar, bl. a. potatisål och potatiskräfta. Om försäljningen till småodlare undantagslöst omfattas av de nya reglerna får emellertid statsplomberingsapparaten byggas ut i en omfattning, som knappast kan motiveras av den förväntade effekten. Härjämte kan befaras att svårigheterna att övervaka efterlevnaden av en så ingående reglering blir avsevärda, bl. a. därför att antalet försäljningsställen, där övervakning måste sättas in, blir betydligt större än om åtgärderna koncentreras på försäljningen till jordbrukare. Utredningen vill därför föreslå att leveranser till småodlare i princip undantages från bestämmelserna om handeln med potatisutsäde.

Det synes dock icke lämpligt att undantaget anknytes direkt till köparen i dennes egenskap av innehavare av större eller mindre odling, eftersom en sådan gränsdragning säkert skulle komma att medföra svårigheter vid tillämpningen. Undantagets räckvidd torde därför böra ställas i relation till leveransens storlek, en anordning som med hänsyn till skillnaden i köp-

vanor jordbrukare och småodlare emellan bör ha alla förutsättningar att säkra den avsedda effekten. Med hänsyn även till vad tidigare anförts beträffande denna skillnad i köpvanor och beträffande standardkollit vid leverans i större partier, vill utredningen föreslå att de allmänna bestämmelserna ej skall äga tillämpning vid försäljning av utsädespotatis i poster om högst 50 kg.

Utredningen håller för troligt att en av regleringen framkallad ökad uppmärksamhet på utsädeskvalitetens stora betydelse så småningom kan komma att sprida sig även till de kretsar av köpare, som genom undantaget får ett sämre skydd än de odlare som kommer att direkt beröras av vidtagna åtgärder. Även småköparna torde nämligen komma i kontakt med statsplomberad vara, närmare bestämt utsädesvara som införskaffats av den ordnade handeln. Följden härav bör kunna bli en med tiden stegrad efterfrågan på statsplomberat potatisutsäde också från småodlarnas håll. Det vore säkerligen av stort värde om säljarna kunde beredas möjlighet att tillmötesgå ett sådant önskemål. Utredningen vill i sammanhanget fästa uppmärksamheten på att försäljningen till förbrukare av småfröiga växtslag, framför allt vallväxter och rotfrukter, till stor del sker i småposter av skiftande storlek. För statsplombering redan godkända partier kan härvid »isärvägas» under den officiella provtagarens uppsikt och småposterna förses med plomberingsbevis och plomb. Enligt utredningens uppfattning bör det vara möjligt att genom något liknande förfarande tillmötesgå ett eventuellt uppkommande behov av småförpackningar med utsädespotatis under statsplomb.

Närboende grannar, odlare på annan ort än köparens samt utsädeshandlare är de tre grupper av säljare till vilka potatisodlaren kan vända sig vid behov av utsädesförnyelse. Inköpen hos grannar torde mestadels ske under hand. När anskaffningen sker hos odlare på annan ort eller hos utsädeshandlare torde det däremot vara vanligast att avslutet gäller offentligt utbudet vara.

Förfarandet att hänvända sig till någon granne, när utsädesförnyelse är aktuell, har gammal hävd och torde än i våra dagar för mången odlare te sig helt naturligt och ändamålsenligt. I allmänhet synes köparen härvid förutsätta att han är så pass väl förtrogen med säljarens odlingsförhållanden att han har möjlighet att bedöma bruksvärdet hos den vara som står till förfogande. Något ligger det väl i ett sådant betraktelsesätt. Icke desto mindre löper köparen säkert betydligt oftare än han själv inser stor risk för att potatisen skall vara behäftad med allvarliga brister i ett eller annat avseende.

Enligt utredningens mening vore det följaktligen synnerligen önskvärt att kunna begränsa omfattningen av handeln grannar emellan med utsädespotatis. Olika skäl synes dock tala för att en utveckling i sådan riktning ej skall tvingas fram utan hellre bör få bli följderna av en ökad insikt bland

odlarna om riskerna vid nyanskaffning genom inköp hos grannar av en vara, som ej stått under vederbörlig fält- och skördekontroll. Utredningen håller bl. a. för troligt att en föreskrift innebärande obligatorisk statsplombering även av utsädesvara, som under hand överlåtes grannar emellan, skulle röna mycket ringa förståelse bland landets stora flertal potatisodlare. Övervakningen av efterlevnaden skulle samtidigt bli synnerligen svår-bemästrad. Det kunde med andra ord befaras att bestämmelsen skulle bli utan reellt värde som stöd i strävandena att åstadkomma en inskränkning av grannhandeln med potatisutsäde.

Under dessa förhållanden anser sig utredningen böra föreslå att överlå-telse av här angivet slag må undantagas från huvudregeln. Vad som skall åsyftas med undantaget är endast att ej försvåra den tidigare beskrivna formen av grannhandel under hand. Någon anledning att utsträcka undan-tagets räckvidd därutöver föreligger ej. Överlåtelse mellan odlare som ej är grannar eller närboende, liksom överlåtelse från en odlare till en annan, vilken föregåtts av »offentligt utbudande», skall sålunda omfattas av för-fattningens huvudregel. Det finnes skäl att antaga att en anordning som den föreslagna skall kunna på ett värdefullt sätt komma att påverka för-hållandena inom sistnämnda sektorer av potatisutsädesmarknaden.

Utredningen hyser den förhoppningen att övergången till mera välord-nade förhållanden inom den reguljära potatishandeln i förening med in-tensifierad propaganda för begagnande av plomberat utsäde skall sätta spår även såtillvida att en frivillig inskränkning av grannhandeln kommer till stånd.

Bestämmelserna rörande handeln med utsädespotatis torde, med hänsyn till de speciella krav på kontroll som erfordras vid framställning av dylik potatis, böra meddelas i en från frölagen fristående författning. Åsidosät-tande av föreskrifterna i denna författning bör medföra straff. Straffsatsen bör vara densamma som vid överträdelse av frölagens föreskrifter om han-deln med andra utsädesvaror, eller således dagsböter. Straff bör kunna ifrå-gakomma om överträdelse skett uppsåtligen eller av oaktsamhet.

Tillsynen över efterlevnaden av författningen torde kunna överlåtas på lantbruksstyrelsen. Självfallet kommer styrelsen icke att kunna direkt utöva kontroll ute på marknaden och detta synes ej heller nödvändigt. Det torde nämligen kunna förutsättas att frökontrollanstalten skall vara lämpad att i nära anslutning till andra arbetsuppgifter följa utvecklingen på potatisutsä-deshandelns område. Man synes vidare kunna förvänta att köparna själva skall ha ett intresse att bevaka att författningen efterleves och att de till lant-bruksstyrelsen eller direkt till allmän åklagare anmäler iakttagna missförhål-landen. Någon särskild apparat för övervakningen synes således ej erfordras.

Utredningen är medveten om att föreskrifterna om plombering av utsädes-potatis, åtminstone i vissa fall, kommer att kunna kringgåås på så sätt att potatis, vilken skall komma till användning som utsäde, försäljes under an-

nan beteckning än utsädespotatis. Det kan emellertid förutsättas att de större företagen på marknaden lojalt inrättat sig enligt utfärdade föreskrifter. I praktiken torde detta bli helt avgörande för den allmänna utvecklingen.

Remissyttranden

De myndigheter och organisationer som yttrat sig över matpotatisutredningens nu framlagda förslag delar utredningens uppfattning att bättre förhållanden på utsädesmarknaden för potatis skulle bidra till höjande av kvaliteten på matpotatis. De flesta tillstyrker även förslaget att statsplombering göres obligatorisk för svenskodlat potatisutsäde och att för importutsäde i princip motsvarande krav skall gälla. Mot obligatorisk statsplombering för inhemskt potatisutsäde uttalar sig kommerskollegium jämte tre handelskamrar samt W. Weibull aktiebolag och Svenska utsädesfirmornas förening.

Statskontoret erinrar om att frågan om införandet av obligatorisk statsplombering av frövaror tidigare har övervägts av statens centrala frökontrollanstalt utan att förslag i ämnet ansetts böra framläggas. Statskontoret skulle helst ha sett, att spörsmålet om en obligatorisk kontroll upptagits till prövning i ett större sammanhang och ej endast beträffande ett speciellt utsäde. Bärande skäl synes emellertid ha anförts för en reglering av handeln med potatisutsäde enligt i ärendet föreslagna grunder och ämbetsverket anser sig därför icke böra framställa någon erinran mot förslaget. Den av frökontrollanstalten nu bedrivna plomberingsverksamheten har avsetts skola vara i princip ekonomiskt självbärande. Statskontoret vill understryka vikten av att avgiftsbeläggningen även vid en obligatorisk statsplombering av utsädespotatis utmätas efter denna princip.

Lantbruksstyrelsen tillstyrker utredningens förslag. Också *styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök* ansluter sig till huvuddragen av utredningens förslag.

Även om *styrelsen för statens centrala frökontrollanstalt* till en början ställt sig tvekande till förslaget om obligatorisk statsplombering av potatisutsäde, som föres i handeln, har den emellertid efter noggrant övervägande kommit till den slutsatsen att denna väg bör prövas.

Styrelsen för statens växtskyddsanstalt är helt införstådd med det positiva syftet i de av utredningen föreslagna åtgärderna beträffande handeln med utsädespotatis och anför därvid.

Särskilt ur växtskyddssynpunkt skulle dessa, strikt genomförda, kunna ha mycket gynnsamma verkningar för svensk potatisodling. Vissa ofördelaktiga följdverkningar kan emellertid befaras och skulle i den situation landets potatisodling f. n. befinner sig i lätt kunna komma att förtaga värdet av de föreslagna åtgärderna, samtidigt som de bleve ytterst menliga för odlingen i stort. Det vore därför enligt styrelsens mening lyckligast om försök först gjordes att med en intensifierad och samordnad upplysnings- och propagandaverksamhet söka åstadkomma en allmännare förståelse för värdet av ett kontrollerat och plomberat potatisutsäde och stimulera till en ökad produk-

tion av sådant utsäde. Styrelsen finner det sannolikt att man med sådana medel skulle kunna nå längre än vad utredningen synes benägen att räkna med. Först om dessa åtgärder på frivillighetens väg efter skälig provotid visat sig helt otillräckliga kan det vara skäl att överväga mera tvångsvisa åtgärder. Dessa skulle då också kunna vara mera psykologiskt förberedda än vad nu är fallet. I sina kommentarer till utredningens betänkande har styrelsen ytterligare framhållit att begreppet »närboende» kräver en närmare definition, att av växtskyddsskäl import av utländsk utsädespotatis bör begränsas till sådan av de högsta kontrollklasserna samt att om utredningsförslaget genomföres, behov torde uppstå av ökade tekniska resurser å den del av kontrollverksamheten, som har att stå allmänheten till tjänst med »testning» av grundutsäde för plomberingsklass Test.

Att vissa garantier tillskapas för en tillfredsställande kvalitet på salubjudet potatisutsäde, finner även *statens jordbruksnämnd* utgöra ett lämpligt led i strävandena att förbättra kvaliteten på matpotatis. Nämnden har sålunda i princip inte något att erinra mot åtgärder av angiven innebörd. Mot de föreslagna föreskrifterna i fråga om utländskt potatisutsäde och mot de allmänna undantag från den obligatoriska statsplomberingen, som föreslås av utredningen — poster om högst 50 kg, vissa överlåtelse mellan grannar — har jordbruksnämnden i sak inte något att erinra.

Kommerskollegium har i stort sett samma allmänna syn på förevarande förslag som på utredningens tidigare förslag angående matpotatis. Härutinnan har kollegium hänvisat till sitt utlåtande över utredningens betänkande om bättre matpotatis. Av detta framgår i huvudsak att enligt kollegii mening rätten till näringsutövning i princip bör vara fri och att statsmakterna icke utan starka skäl böra ingripa mot de enskilda näringsutövarna med reglerande bestämmelser. Kollegium framhöll därvid, att förhållandena inom vissa delar av näringslivet kunde vara sådana att statliga ingripanden vore nödvändiga, t. ex. med hänsyn till säkerhets- eller hälsovårdssynpunkter, och att detta gällde icke minst livsmedelsområdet.

Det av utredningen nu framlagda förslaget innebär onekligen ett betydande ingrepp i näringsfriheten, och det är ytterst svårt att bedöma, huruvida ett ingrepp av dylikt slag är försvarligt med hänsyn till föreliggande förhållanden eller icke. Uppenbarligen kan starka skäl anföras både för och emot den förordade tvångsregleringen. Enligt kollegii mening väger emellertid de med regleringen följande nackdelarna tyngre än fördelarna. Framför allt befarar kollegium att en tvångsreglering skulle motverka sitt syfte, och enligt kollegii mening måste det tills vidare vara bättre att bygga vidare på den frivilliga linjen.

Kollegium understryker att f. n. — såsom utredningen omtalar — den årliga produktionen av statsplomberat utsäde kan uppskattas till ca 4 000 ton. Kollegium ifrågasätter om det är praktiskt möjligt att inom rimlig tid få fram plomberat utsäde i den omfattning förslaget förutsätter. På grund av det anförda avstyrker kollegium att utredningens förslag f. n. lägges till grund för lagstiftning i ämnet.

Kommerskollegium har överlämnat yttranden från vissa *handelskamrar*. Följande av dessa avstyrker utredningens förslag, nämligen Smålands och Blekinge handelskammare, Skånes handelskammare samt handelskammaren för Örebro och Västmanlands län. Stockholms handelskammare motsätter sig inte förslaget och Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Gotlands handelskammare och handelskammaren i Karlstad har ingen erinran däremot. Förslaget tillstyrkes av handelskammaren i Göteborg, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare.

Svenska sockerfabriks aktiebolaget meddelar i sin skrivelse, att bolaget sedan två år tillbaka i samarbete med Kävlinge matpotatisodlareförening tagit upp potatisodling på sitt program och att bolaget med denna organisation av utsädesfrågan hunnit en god bit på väg till en lösning på förevarande problem. Bolaget framför därför önskemål om att den av bolaget startade organisationen för ernående av ett bättre utsäde till potatiscentralens kontraktsodlare måtte få arbeta ostört vidare under Svalövs kontroll.

SMÅK ansluter sig för sin del till utredningens förslag men understryker vikten av att en intensifiering av upplysningsverksamheten kommer till stånd beträffande betydelsen av ett fullgott potatisutsäde.

Institutet för växtforskning och kyllagring ansluter sig till utredningens förslag.

Sveriges lantbruksförbund tillstyrker i princip utredningens förslag. Förbundet framhåller dock önskvärdheten av restriktivitet rörande import av utsädespotatis. Förbundet finner det t. o. m. vara angeläget och fullt motiverat, att högre minimikrav ställas på det importerade utsädet än på det inhemska.

Riksförbundet Landsbygdens folk finner att de av utredningen föreslagna marknadsreglerande åtgärderna är befogade och bör medverka till en förbättring av vår potatisodling. Förbundet ifrågasätter för sin del om inte kraven på importerat utsäde bör ställas något högre än vad utredningen föreslagit. Vidare förutsätter förbundet ökat utrymme för kurs- och rådgivningsverksamhet och härmed ökade möjligheter till upplysning om utsädets stora betydelse för en rationell potatisodling.

Hushållningssällskapens förbund delar uppfattningen att det är nödvändigt med reglerande åtgärder om en verkligt effektiv sanering av handeln med utsädespotatis skall kunna åstadkommas. Oavsett hur en eventuell reglering utformas är själva grundförutsättningen för dess genomförande att den accepteras av potatisodlarna. Dessa måste därför genom upplysning och rådgivning väckas till insikt om vilka fördelar de kan vinna av en bättre ordning inom handeln med utsädespotatis. Även om förbundsstyrelsen sålunda rent allmänt instämmer i behovet av den förordade regleringen, hyser dock styrelsen viss tveksamhet till möjligheterna att få densamma genomförd i praktiken.

Hushållningssällskapens förbund har inhämtat yttrande från samtliga *hushållningssällskap* med undantag av Gävleborgs och Jämtlands läns sällskap. Beträffande inställningen hos sällskapen må anföras, att åtskilliga hushållningssällskap är tveksamma om möjligheterna att praktiskt genomföra utredningens förslag. Sällskapen har redan tidigare starkt engagerat sig i arbetet för att åstadkomma en bättre kvalitet på den i vårt land odlade potatisen. I den mån personalresurserna tillåter torde sällskapen vara beredda att medverka även vid en reglering enligt utredningens förslag. Inom flertalet hushållningssällskap synes man anse, att uppdrag av här avsedd art kan förenas med upplysning och rådgivning. Förutsättningen för sällskapens medverkan är dock att de därmed förbundna kostnaderna blir täckta. Dessutom torde en intensifierad upplysningsverksamhet bli nödvändig vid genomförandet av en reglering, vilken med all säkerhet kommer att kräva en ökning av sällskapens resurser.

Sveriges potatisodlares riksförbund delar utredningens uppfattning att en sanering av handeln med utsädespotatis bör söka åstadkommas och har inte något att erinra mot att detta sker genom författningsmässiga former. I likhet med utredningen anser förbundet vidare att endast statsplombering av utsädet kan skänka godtagbar kvalitetsgaranti. Samtidigt som förbundet tillstyrker det av utredningen framlagda förslaget understryker emellertid förbundet kraftigt, att den eftersträlvade utvecklingen mot begagnande av allt större kvantiteter förstklassigt potatisutsäde inte torde kunna påräknas utan att en intensifierad upplysningsverksamhet om utsädets betydelse tillika kommer till stånd.

Sveriges utsädesförening, som i princip tillstyrker utredningens förslag, uttalar en förhoppning om att all vederbörlig hänsyn tages till de av föreningen f. n. bedrivna experimenten.

Enligt *aktiebolaget W. Weibull* är ett obligatoriskt statsplomberingsförfarande i fråga om potatisutsäde varken påkallat eller ägnat att frambringa någon väsentlig förbättring i fråga om läget på denna marknad. En reglering av denna art verkar fördyrande å utsädet och skulle för sitt genomförande, som utredningen påpekar, kräva en sänkning av gällande kvalitetsnormer i fråga om det statsplomberade utsädet. Utifrån dessa synpunkter avstyrker bolaget att det framlagda förslaget lägges till grund för lagstiftning. Detta bolagets ställningstagande innebär dock inte att bolaget är ointresserat av att en förbättring sker på detta område. Bolaget anser emellertid att en sådan lämpligare och mera verksamt kan ske på andra vägar. Det väsentliga härvidlag synes vara att åvägabringa en ökning av den fältbesiktigade arealen, då den väsentligaste faktorn vid produktion av fullgott potatisutsäde utan tvivel är fältbesiktningsförfarandet. Det synes bolaget ej orimligt att — som en väg för att öka försäljningen av godtagbart potatisutsäde — tänka sig ett lagbud, enligt vilket allt utsäde av potatis skall vara fältbesiktigat, alltså odlat under viss kontroll. Det synes bolaget önskvärt att undersöka,

huruvida ej en lag av liknande karaktär som frölagen kunde läggas till grund för sanering av utsädeshandeln med potatis. De förslag som utredningen gör i fråga om reglering av importen av utsädespotatis möter ej någon gensaga från bolaget, som anser att dessa förslag kan och bör genomföras oberoende av huruvida en lagstiftning rörande handel med utsädespotatis överhuvudtaget kommer till stånd.

Svenska utsädesfirmornas förening avstyrker för sin del bestämt förslaget om obligatorisk statsplombering och anser att statens ingripande tills vidare bör inskränka sig till att myndigheterna söker verka för en utveckling av fältbesiktningen i syfte att åstadkomma en utökning av den fältbesiktigade arealen och stödja propagandan bland odlarna för ökad användning av bättre utsädespotatis.

III. Upprustning av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet

Departementspromemorian

I den inom jordbruksdepartementet upprättade promemorian angående upprustning av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet hänvisas inledningsvis till överläggningar, som under hösten 1960 ägt rum inom departementet. Överläggningarna hade kommit till stånd i syfte att finna lämpligaste formerna för en förstärkning av ifrågavarande förädlingsverksamhet under medverkan av vissa vid överläggningarna representerade enskilda organisationer. Till grund för överläggningarna låg ett av Sveriges utsädesförening utarbetat — i det följande närmare redovisat — organisationsförslag jämte kostnadsberäkning avseende en utökad potatisförädling vid utsädesföreningen. Kostnadsberäkningen utvisar ett investeringsbehov av 500 000 kr. och ett totalbehov av driftsanslag om 250 000 kr. per år.

I departementspromemorian hänvisas vidare till att Svenska sockerfabriks aktiebolaget, Kooperativa förbundet och Svenska lantmännens riksförbund under vissa förbehåll ställt i utsikt årligt driftsbidrag om var och en 50 000 kr. under i första hand en femårsperiod. Ett spörsmål, som härvid diskuterats vid överläggningarna, var på vilket sätt intressenterna kunde beredas insyn i samt någon form av inflytande över verksamhetens bedrivande utan att föreningsstyrelsens ansvar för att verksamheten i fråga hålls inom den givna ekonomiska ramen avbördas styrelsen. Bl. a. hade övervägts möjligheten att inrätta en särskild föreningens nämnd med representanter från bidragsgivarna. I anslutning till denna diskussion hade inom jordbruksdepartementet utarbetats ett utkast till reglemente för en sådan nämnd, potatisförädlingsnämnden.

I förslaget till reglemente för potatisförädlingsnämnden vid Sveriges utsädesförening — avsett att antagas av föreningen och fastställas av Kungl. Maj:t — utsäges att nämnden skall utgöras av föreståndaren för utsädesföreningens anstalt såsom ordförande samt ytterligare fem ledamöter, utsedda av Sveriges utsädesförening, Svenska sockerfabriks aktiebolaget, Kooperativa förbundet, Svenska lantmännens riksförbund samt Sveriges potatisodlares riksförbund med en ledamot från envar av dem. Vid utseendet av ledamöter bör enligt reglementsförslaget beaktas, att nämnden skall ha karaktär av sakkunnignämnd. Nämnden skall enligt förslaget ha att i fråga om den avsedda förädlingsverksamheten uppgöra arbetsplaner, följa verksamheten beträffande såväl dess praktiskt vetenskapliga som dess ekonomiska handhavande samt behandla frågor rörande uppförökning och distribution av nya potatissorter, i vad sådana frågor ankommer på föreningen. Inom sagda verksamhet skall nämnden äga utöva de befogenheter i angivna delar, som eljest tillkommer föreningens styrelse. Av nämnden uppgjord arbetsplan skall ingivas till styrelsen som, därest planen går utöver den ekonomiska ram för verksamheten styrelsen godkänner, skall visa ärendet åter till nämnden.

Beträffande finansieringen av de föreslagna investeringarna förutsattes i departementspromemorian, att medel skall kunna ställas till förfogande ur det belopp om 700 000 kr. av inflytande införselavgifter för potatis, som jämlikt beslut av 1959 års riksdag (prop. 147; JoU 29; rskr. 283) varje regleringsår under nuvarande regleringsperiod må användas för att främja fortsatta strävanden att effektivisera matpotatisodlingen och förbättra kvaliteten på matpotatis.

Nyss nämnda organisationsförslag går i stora drag ut på att utsädesföreningens centrala verksamhet på potatisförädlingens område förlägges till Svalöv. Härvid räknar man med att för potatisförädlingen i stor utsträckning kunna utnyttja befintliga resurser i fråga om personal, byggnader och utrustning.

Lämplig försöksjord står till buds i Norrvidinge ca en mil från Svalöv. Avsikten är vidare att i ökad omfattning använda Tagels gård vid Smålands Rydaholm som försöksplats samt, efter hand som utvecklingen medför behov därav, i större utsträckning utnyttja vissa av föreningens filialer och till huvudanstalten och filialerna knutna försöksstationer.

Behovet av nybyggnader angives enligt följande med en kostnadsberäkning, som slutar på 375 000 kr.

Resistensväxthus och laboratorier	250 000
Fröplantageväxthus	55 000
Lagerhus-garage	70 000
	<hr/>
	375 000

Utrustningskostnaderna beräknas till 125 000 kr.

Det totala personalbehovet för föreningens potatisförädling beräknas omfatta — förutom förädlingsledaren och biträdeshjälps m. m. — en växtpatolog, en kemist, en cytolog och en fältassistent.

Genom förläggning av verksamheten till Svalöv kan kemisten och cytologen erhålla arbetslokaler på det kemiska resp. biologiska laboratoriet vid huvudanstalten med möjlighet att utnyttja redan befintlig apparatur. Dessutom står möjligheten öppen att utnyttja dessa två forskningstjänster för uppdrag från andra förädlingsgrenar under den tid som potatisavdelningen är under utbyggnad och så länge det ej synes motiverat att räkna med mer än halvtidssysselsättning för dessa.

De totala avlöningskostnaderna angivas till 184 000 kr. per år. De årliga driftskostnaderna åter beräknas totalt till 66 000 kr. enligt följande.

Växthusdrift (jord, bränsle, elkraft, vatten, m. m.)	15 000
Fordon, redskap	10 000
Laboratorierna	10 000
Försöksjord	6 000
Timavlönad arbetskraft, förbrukningsmaterial, m. m.	25 000
	<hr/>
	66 000

Remissyttranden m. m.

Den föreslagna upprustningen av potatisförädlingen vid Sveriges utsädesförening tillstyrkes av de hörda remissorganen. Härvid understrykes starkt angelägenheten av en intensifierad förädlingsverksamhet på ifrågasvarande område. Den tilltänkta potatisförädlingsnämndens befogenheter har blivit föremål för kritiska uttalanden från några organ.

Svenska sockerfabriks aktiebolaget förklarar sig berett att såsom driftsbidrag till förädlingen i fråga under en femårsperiod fr. o. m. år 1961 ställa ett belopp av 50 000 kr. per år till förfogande, under förutsättning att den föreslagna potatisförädlingsnämnden får den utformning, som framgår av remisshandlingarna.

Kooperativa förbundet erinrar, att från förbundets sida vid överläggningar inom jordbruksdepartementet ställts i utsikt ett driftsbidrag av 50 000 kr. per år under i första hand en femårsperiod, under förutsättning att från Svenska lantmännens riksförbund och Svenska sockerfabriks aktiebolaget motsvarande belopp ställes till disposition.

Svenska lantmännens riksförbund meddelar, att förbundets styrelse den 9 december 1960 beslutat att lämna ett driftsbidrag om 50 000 kr. per år under åren 1961 t. o. m. 1965 till ifrågasvarande växtförädlingsverksamhet.

Ur remissvaren torde vidare få återgivas följande allmänna synpunkter på potatisförädlingen.

Samarbetskommittén för potatisförsöksverksamheten framhåller, att dess officiella prövning omfattar nyintagning av 10—15 potatissorter per år. Hittills har dessa emellertid i huvudsak utgjorts av utländska sorter.

De utländska sorterna är oftast framställda med speciell hänsyn till lämpligheten för odling i resp. hemland. I detta ligger såväl hänsyn till allmänna odlingsbetingelser såsom jordmån, klimat, dagslängd och tillämpad odlings-teknik som potatisens användningssätt och rådande kvalitetskrav vid av-sättningen. Detta har till följd, att utländska sorter, även om de i sina resp. ursprungsländer synes ha de bästa förutsättningar, ofta inte passar hos oss. Trots att intagandet i prövningen alltid föregås av ingående studier av försöksresultat och praktiska erfarenheter, är därför avgången vid prövningen under svenska förhållanden mycket stor.

Kommittén framhåller vidare, att bristen på lämpliga sorter för svenska förhållanden är betydande och måste anses spela en stor roll för vårt jordbruks möjlighet att konkurrenskraftigt kunna hävda sig på marknaden.

Styrelsen för statens växtskyddsanstalt påpekar, att det hittills inte varit möjligt att bland utländska potatissorter finna någon, som på ett tillfredsställande sätt i sig förenar de i landet numera högt ställda kraven på kvalitet, avkastning och sjukdomsresistens. Om det över huvud taget skall bli möjligt att tillgodose dessa krav torde enda vägen vara genom en målmedveten förädling med direkt sikte på svenska förhållanden.

Ledamoten i styrelsen för statens växtskyddsanstalt *Oswald* anför i särskilt yttrande, att förädlingen måste ges en sådan omfattning, att ett mycket rikhaltigt material av fröplantor årligen kan erhållas. Härom anföres vidare.

Inte ens i de länder, där förädlingen har en betydligt större omfattning än den nu föreslagna, har man ännu lyckats få fram sorter, som förenar hög kvalitet och god avkastningsförmåga med resistens mot sjukdomar och vissa skadedjur. Det är därför önskvärt, att verksamheten redan från början planlägges så, att den kan bedrivas i större skala än den som föreslagits.

Under senare år har potatisförädlingen vid Svalöv bedrivits i nära samarbete med den danska förädlingen, och ett visst samarbete har också förekommit mellan den svenska och den brittiska förädlingen. Den lösning av problemet, som därför synes ligga närmast tillhands, är att bygga upp en potatisförädling gemensam för de nordiska länderna. En dylik lösning av detta viktiga förädlingsproblem ligger helt i linje med de önskemål, som på senare tid framförts i Nordiska rådet rörande samordning av forskningen i de nordiska länderna. Överläggningar med vederhörande myndigheter i de övriga nordiska länderna bör därför snarast inledas. Om det visar sig, att intresse föreligger för en samordning av nu angiven art, torde problemet kunna bringas till en lösning utan nämnvärt dröjsmål.

Enligt statens centrala frökontrollanstalt råder det ej något som helst tvivel om att en rationell och effektiv förädling inom landet av detta växtslag, vilket kanske mer än de flesta andra kulturväxter är känsligt för påverkan av odlingsförhållandena, skulle avsevärt kunna höja både kvantiteten och kvaliteten av skördarna.

Lantbruksstyrelsen anför att, även om det i landet nu odlade potatis-sortimentet medger en ur konsumenternas synpunkt tillfredsställande matpotatis, sortimentet inte kan anses fylla befogade krav ur odlarnas syn-

punkt. Känsligheten för sjukdomar av olika slag är alldeles för stor, vilket medför osäkerhet i odlingen och höga produktionskostnader.

Att hittills inom landet uppnådda förädlingsresultat är blygsamma torde främst bero på att den svenska potatisförädlingsverksamheten arbetat med alltför begränsade resurser. Någon möjlighet för en växtförädlare att finansiera en potatisväxtförädling genom försäljning av originalvara utav framställda sorter föreligger nämligen endast i ringa utsträckning, med hänsyn till att uppdragning av en ny elit av en viss potatissort på grund av potatisens förökning på vegetativ väg ofta företages av andra än förädlaren. Vidare synes praktiskt värdefulla sorter vara svåra att framställa. Något nämnvärt merkantilt intresse för växtförädlaren att förädla potatis föreligger därför ej.

Att den svenska potatisodlingen snarast tillföres nya sorter, överlägsna dem som nu finnes att välja mellan får enligt *statens jordbruksnämnd* anses vara en av de grundläggande förutsättningarna för att strävandena att höja den svenska potatisodlingens allmänna standard skall kunna leda till gott resultat.

Behovet av att inom landet framställa nya, högt avkastande och ur konsumenternas synpunkt fullgoda potatissorter får enligt *Sveriges lantbruksförbund* anses vara angeläget och väl motiverat. Med vetskap om att landet har en välmeriterad och avancerad växtforskning som till jordbrukets fromma höjt värdet av odlingsmaterialet för praktiskt taget samtliga andra åkerbruksväxter, bör det vara hög tid att växtförädlingens resurser även inriktas på det för vårt land så betydelsefulla område som potatisen utgör.

Frågan om förläggningen av den föreslagna förädlingsverksamheten har särskilt diskuterats av *styrelsen för statens växtskyddsanstalt*, vars flesta ledamöter härom anfört i huvudsak följande.

I argumenteringen för potatisförädlingens förläggning till Svalöv har erfarenheterna från åren 1959—1960 av virusspridningen i Skåne åberopats som en anledning till omprövning av lokalfrågan. Det måste dock erinras om att den enorma virusspridningen år 1959 — vars konsekvenser blev uppenbara påföljande år — närmast är att betrakta som en naturkatastrof utan känt motstycke i varje fall under de sista 20—25 åren. Den är därför alltför mycket en undantagsföreteelse för att i och för sig ha något egentligt värde som motivering i ena eller andra riktningen när det gäller förläggningen av potatisförädlingen. Erfarenheterna från åren 1959—1960 återger endast i mycket förstorad skala vad som även eljest är för handen, nämligen att virusspridningen i sydligaste Sverige normalt är betydligt starkare än i de mellersta och norra delarna av landet. Från växtskyddsanstaltens sida har tidigare på begäran meddelats företrädare för utsädesföreningen vad som ur växtskyddssynpunkt kan finnas att andraga beträffande potatisförädlingens lokalisering, varvid bl. a. framhållits att med hänsyn till virussituationen en förläggning av potatisförädlingen till en ort norr om Skåne avgjort vore att föredraga. Samtidigt har framhållits att en förläggning till Skåne — om en sådan av organisatoriska och ekonomiska skäl vore önskvärd — inte är utesluten men att i så fall en motsvarande större del av de för potatisförädlingen i dess helhet avsedda medlen måste

tas i anspråk för en ständigt fortgående virusbekämpning och sanering av förädlingsmaterialet.

Utsädesföreningen har nu ansett de organisatoriska och ekonomiska skälen väga så tungt, att den föreslagit att huvudparten av förädlingsverksamheten rörande potatis skall förläggas till Svalöv. De därmed förenade riskerna för förluster av värdefullt förädlingsmaterial till följd av virusinfektioner skulle motverkas genom att parallellmaterial odlas på småländska högländet, där sannolikheten för virusinfektioner är betydligt mindre.

Växtskyddsanstaltens styrelse har förståelse för de av utsädesföreningen anförda synpunkterna och vill inte motsätta sig förslaget beträffande förädlingens lokalisering men vill samtidigt starkt understryka vikten av sistnämnda anordning med odling av parallellmaterial under mera skyddade förhållanden. Att denna kommer till stånd och ges erforderlig omfattning är enligt styrelsens mening en ovillkorlig förutsättning för att en väsentligen till Svalöv koncentrerad potatisförädling skall kunna framgångsrikt bedrivas.

Styrelseledamoten *Osvald* anför i särskilt yttrande, att förädlingsarbetet bör utföras på en plats, där infektionen med virus är den minsta möjliga. Enligt *Osvalds* uppfattning är de av utsädesföreningen anförda skälen inte tillräckliga för att motivera en förläggning till en ur biologisk synpunkt så olämplig plats som Svalöv.

Sveriges lantbruksförbund framhåller önskvärdheten av att, efter hand som utvecklingen visar detta lämpligt, föreningens filialer och försöksstationer i större utsträckning än vad som nu sker utnyttjas såsom försöksplatser för potatis. Därvid ökas möjligheterna att under skiftande geografiska förhållanden pröva nya sorter.

Lantbruksstyrelsen understryker lämpligheten av verksamhetens förläggning till Svalöv med hänsyn till möjligheten att därvid utnyttja bl. a. befintliga laboratorieresurser, varigenom investeringskostnaden kan hållas avsevärt lägre än om verksamheten förlägges till annan ort.

1956 års matpotatisutredning finner det förtjänstfullt, att det genom valet av Svalövs-alternativet blir möjligt för föreningen att rationellt lösa frågan om en välbehövlig förstärkning av potatisavdelningens personella resurser, och därvid i synnerhet att behovet av specialister kan bli tillgodosett utan allt för höga kostnader. Av stor betydelse är också att investeringsbehovet för en utbyggnad av potatisavdelningen begränsas.

Av anförda synpunkter på den föreslagna potatisförädlingen nämnden må här följande återgivas.

Enligt *styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök* synes nämnden få alltför stora befogenheter i fråga om verksamhetens ledning, eftersom nämnden — såvitt styrelsen kan finna — skulle komma att överta huvuddelen av de uppgifter, som normalt bör tillkomma utsädesföreningens styrelse.

Det synes inte motiverat att på detta sätt skapa en särorganisation för förädling av ett visst växtslag. Tvärtom synes en betydande risk kunna

föreligga för att växtförädlingsverksamheten vid utsädesföreningen splittras på ett olyckligt sätt.

Potatisförädlingsverksamhetens ledning synes i likhet med vad som är fallet med annan växtförädlingsverksamhet vid Svalöv böra helt åvila föreningens styrelse. Så länge nuvarande organisationsform består, bör vidare styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök i samordnande syfte fastställa arbetsplanerna jämväl för potatisförädlingsverksamheten. En organisation enligt anförda riktlinjer hindrar inte att bidragsgivare till verksamheten beredes tillfälle till fri insyn i densamma och möjlighet att framföra olika synpunkter. Anledning kan därför finnas att bibehålla den föreslagna potatisförädlingsnämnden, men denna bör uteslutande vara ett rådgivande organ.

Även *styrelsen för statens växtskyddsanstalt* anför betänkligheter mot att befogenheter i föreslagen utsträckning tillägges nämnden.

Det anges att nämnden skall ha karaktär av sakkunnignämnd. Beträffande flera av de organisationer, som skulle vara representerade i nämnden, ifrågasätter styrelsen dock om de inom sina led kan uppbåda erforderlig sakkunskap rörande växtförädling, snarare torde det bli fråga om sakkunskap rörande potatisfrågor i allmänhet. Under sådana förhållanden kan det knappast vara lämpligt att nämnden skall ombesörja växtförädling av potatis eller uppgöra arbetsplaner härför. Enligt styrelsens mening får ifrågavarande stödjande organisationer full erforderlig insyn i förädlingsverksamheten och möjligheter att göra sina önskemål gällande beträffande denna, om nämndens befogenheter begränsas till att gälla överinseende och rådgivning.

1956 års matpotatisutredning finner förståeligt att de enskilda företag, som utlovat ekonomiskt bidrag åt potatisförädlingsverksamheten, önskar beredas tillfälle att följa den av dem understödda verksamheten. Enligt det remitterade förslaget till reglemente för nämnden synes det emellertid avses att bidragsgivarna, genom sina ledamöter i denna nämnd, skall få befogenheter därutöver. Utredningen framhåller betydelsen av att forskning och försöksverksamhet av det slag varom här är fråga kan få bedrivas så obundet som möjligt. Det måste enligt utredningen förutsättas, att potatisförädlingsnämnden tar hänsyn till detta och nöjer sig med att skissera allmänna riktlinjer för potatisförädlingen och att följa verksamheten i stort.

Sveriges utsädesförening anför, att föreningen gärna ser att bidragsgivarna genom representation i en särskild nämnd får möjlighet att framföra sina synpunkter och önskemål på verksamhetens utformning. Föreningen är helt införstådd med det framlagda förslaget till sammansättning av nämnden och är även i stort sett införstådd med förslaget i vad avser nämndens arbetsuppgifter. Dock förordas sådan ändring i reglementet för nämnden, att nämnden skall inom potatisförädlingen äga utöva de befogenheter i de i reglementet angivna delarna, som eljest tillkommer föreningens förvaltningsutskott. Föreningen finner det ej lämpligt, att en viss gren av föreningens verksamhet helt undandrages den till övervägande del av

Kungl. Maj:t utsedda styrelsens inflytande och ansvar. Även med den sålunda förordade ändringen — anför föreningen vidare — får nämnden vittgående uppgifter och befogenheter avseende verksamheten med potatis, dock med bibehållande av styrelsens ansvar framför allt i ekonomiskt avseende för densamma.

Statens jordbruksnämnd framhåller angelägenheten av att potatisförädlingsnämnden i görligaste mån lämnar rörelsefrihet åt de forskare och försöksmän, som skall svara för förädlingsarbetet.

Ledamoten i statens jordbruksnämnd *Lindskog* förordar den ändringen i det föreslagna reglementet för potatisförädlingsnämnden, att Svenska lantmännens riksförbund och Sveriges potatisodlares riksförbund skall ha att utse en gemensam ledamot.

Kooperativa förbundet finner lämpligt, att ledamotskap i potatisförädlingsnämnden endast tillförsäkras — förutom Sveriges utsädesförening — de institutioner, som är villiga att lämna driftsbidrag till verksamheten.

Matpotatisutredningens promemoria rörande vissa frdgor i ämnet

Våren 1959 överlämnade Sveriges utsädesförening en skrivelse till utredningen, vari föreningen hemställde om utredningens stöd i strävandena att säkra viss kostnadstäckning i samband med en planerad upprustning av föreningens potatisförädling. På grundval av utsädesföreningens framställning förberedde utredningen ett delbetänkande om den svenska potatisförädlingen och dess framtida resurser, m. m. Arbetet med betänkandet avbröts i början av år 1960, sedan det visat sig att de planer varpå utsädesföreningens yrkande våren 1959 hade grundats var föremål för omprövning inom föreningen. Under dessa förhållanden ansåg sig utredningen böra avvakta den kommande utvecklingen.

Sedan utredningen anmodats avge utlåtande över de nu föreliggande planerna beträffande en upprustning av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet, har det nyssnämnda utkastet till delbetänkande överarbetats till en *promemoria angående framställningen av nya potatissorter*, m. m. I promemorian behandlas såväl behovet av nya sorter som förutsättningarna för att täcka detta behov, m. m. Vidare beröres den officiella prövningen av potatissorter.

I en sammanfattande återblick på läget anföres i utredningspromemorian följande.

Vid 1940-talets början odlades ett stort antal potatissorter i Sverige. Förväxlingar av sorterna, sammanblandning mellan olika sorter och stark inblandning av främmande sorter förekom ofta.

Utvecklingen sedermera har inneburit stora framsteg, såtillvida att sortimentet begränsats och uppmärksamheten på potatisens sortrenhet skärpts. Faktorer som bidragit härtill har varit åtgärder inom den statliga kontrollen av utsädespotatis, tillkomsten av svensk sortlista för potatis samt, på senaste tid, SMAK:s aktiverade verksamhet. En ytterligare orsak till den

gynnsamma utvecklingen på sortområdet ligger i den mera påtagliga efterfrågan på speciella sorter, som under de senaste åren har börjat göra sig gällande på den svenska matpotatismarknaden. Utvecklingen i sistnämnda avseende har gått mycket snabbt och i dagens läge är efterfrågan i de större tätorterna så gott som fullständigt inriktad på några få sorter med hög sortbetingad konsumtionskvalitet. Det har naturligtvis blivit nödvändigt för de odlare, som odlar matpotatis för avsalu, att vid sortvalet ta hänsyn till denna efterfrågeriktning. I viss omfattning odlas dock fortfarande sorter, som inte röner nämnvärd uppskattning bland konsumenterna eller inom handeln, varjämte odlarnas uppmärksamhet på sortrenheten allttjämt på många håll lämnar en hel del i övrigt att önska.

Vissa resultat från en på matpotatisutredningens initiativ år 1956 genomförd sortinventering belyser vad här sagts. Enligt denna inventering upptog år 1956 de 15 mest odlade sorterna ca 83 procent av hela arealen matpotatis, avsedd för höst- och vinterbruk, och de fem mest odlade sorterna ca 62 procent av sagda areal. De fyra sorter, Bintje, King Edward, Magnum Bonum och Mandel, som enligt vedertagen uppfattning har den bästa sortbetingade konsumtionskvaliteten, upptog samtidigt ca 55 procent av totala matpotatisarealen, varvid är att märka att de särskilt efterfrågade sorterna Bintje och King Edward hade ryckt fram mycket kraftigt under den närmast föregående 15-årsperioden. Andra sorter med i allmänhet godtagbar konsumtionskvalitet odlades på ca 24 procent av arealen.

Under de år som förflutit sedan inventeringen genomfördes torde en ytterligare förskjutning ha ägt rum till förmån för de sorter, som uppvisar bäst konsumtionskvalitet. Vidare må påpekas, att dessa sorter torde motsvara en större andel av de i allmänna marknaden omsatta matpotatiskvantiteterna än vad sorternas andel av odlingsarealen anger, enär dessa sorter lämpar sig särskilt väl för avsaluändamål på grund av efterfrågeriktningen.

Sammanfattningsvis torde kunna uttalas, att vårt matpotatisassortiment numera får betecknas som fullt tillfredsställande från konsumentens synpunkt.

Från producentens synpunkt uppvisar det nuvarande matpotatisassortimentet däremot allvarliga brister. De f. n. mest efterfrågade och mest odlade sorterna har nämligen svag eller relativt svag sortbetingad produktionsförmåga och, vad värre är, mycket dålig motståndskraft mot flertalet viktigare potatissjukdomar. Självfallet inverkar detta menligt på odlingsresultatet. För odlarna är det därför ytterst angeläget att snarast få tillgång på nya sorter, som med högklassig konsumtionskvalitet förenar hög specifik avkastning och god motståndskraft mot vissa sjukdomar.

Uppgiften att framställa nya potatissorter, vilka så väl som möjligt motsvarar både konsumenternas och producenternas önskemål, faller på växtförädlingen. För så gott som alla de värdebestämmande egenskaperna hos matpotatis är numera, både hos kulturpotatisen och hos närstående vilda potatissorter, arvsanlag kända, som betingar den eftersträfvade idealtypen. Teoretiskt sett kan i varje fall det stora flertalet av dessa anlag kombineras i en och samma sort. Genom de senaste årtiondenas utveckling har skapats starkt förbättrade möjligheter för växtförädlingen att nå detta eftersträfvade mål. Särskilt stora framsteg har gjorts på resistensförädlingens område och i fråga om utnyttjande av vilda potatisarter. Samtidigt ställer emellertid den moderna, avancerade förädlingstekniken väsentligt ökade krav på potatisförädlarens resurser och nödvändiggör en intim samverkan mellan denne och specialister på andra arbetsområden, främst växtpatologi och cytologi.

Den svenska potatisförädlingen har hittills arbetat i relativt blygsam skala och de erhållna resultaten står i proportion härtill. Sortlistan upptar f. n. endast två svenska sorter inom gruppen matpotatis, höst- och vinterpotatis, och dessa två sorter odlas på tillsammans endast ca 4 procent av den totala arealen för sorter hänförliga till nämnda grupp. Den långt övervägande delen av vår matpotatisproduktion är alltså baserad på utländskt sortmaterial.

Numera bedrivs potatisförädling i vårt land endast vid Sveriges utsädesförening i Svalöv. Man har där länge i huvudsak arbetat enligt traditionella metoder. Vissa förstärkningar av anslag och personal har emellertid under de senaste åren möjliggjort ganska omfattande metodikundersökningar, främst på resistensförädlingens område. De nämnda förstärkningarna till trots är den skala vari utsädesföreningen arbetar helt liten jämförd med omfattningen av motsvarande verksamhet i flera andra, på växtförädlingsområdet betydelsefulla länder.

Sortprövningen är ett nödvändigt sista led i framställningen av nya potatissorter. Genom tillkomsten för ett tiotal år sedan av Samarbetskommittén för potatisförsöksverksamheten har den officiella sortprövningen av potatis i vårt land effektiviserats väsentligt.

Härefter redovisas i utredningspromemorian utredningens ställningstagande och förslag enligt i huvudsak följande.

Tillgång på fullgoda sorter är av grundläggande betydelse, när det gäller att framställa matpotatis av hög kvalitet. Dessvärre förenar inte någon enda av de nu förekommande matpotatissorterna inom sig ens flertalet av de för ett i olika avseenden gott resultat vid matpotatisodling mest avgörande egenskaperna, nämligen hög konsumtionskvalitet och hög specifik avkastning samt godtagbar sjukdomsresistens, framför allt kräftimmunitet. Det är enligt utredningens åsikt synnerligen angeläget att vårt nuvarande potatissortiment snarast kompletteras med nya matpotatissorter av sådant slag. Det måste då övervägas i vilken grad uppmärksamheten för framtiden skall koncentreras på utländska resp. svenska förädlingsresultat och även i vad mån den svenska potatisförädlingens och sortprövningens kapacitet kan behöva förstärkas.

Utredning anser att den nyorientering inom den utländska potatisförädlingen som ägt rum, innebärande en ökad uppmärksamhet på konsumtionskvaliteten, utgör ett fullgott skäl att alltjämt följa händelseutvecklingen i andra länder. Härför talar för övrigt alltjämt bl. a. den omständigheten, att de utländska förädlarna ofta arbetar med stora material, ur vilka naturligtvis kan utkristalliseras sorter, som lämpar sig för svenska odlingsförhållanden.

I detta sammanhang är det på sin plats att något närmare belysa innebörden av det miljöberoende, som så ofta medför att en potatissorts värde varierar starkt mellan olika geografiska områden. En särskilt viktig faktor är härvid dagslängden. I princip är potatisen med avseende på knölsättningen en s. k. kortdagsväxt, d. v. s. den börjar knölsättningen tidigt, när den växer i ett ljusklimat med relativt korta dagar och långa nätter. Vissa

sorter är emellertid mera neutrala för dagslängden och kan med framgång odlas även i ett ljusklimat med relativt långa dagar. Ett urval, som sker vid förädlingsstationer belägna på sydligare breddgrader, eliminerar lätt de sorter, som med hänsyn till dagslängdsreaktionen är särskilt värdefulla i vårt klimat. Svårigheten att finna sorter, som vid odling i övre Norrland får normal stärkelsehalt och ej blötkokar, sammanhänger sannolikt härmed. Likartade problem finnes också i andra avseenden. De extrema betingelser ur bl. a. vattenförsörjningssynpunkt, som kännetecknar de skånska sandjordarna, ställer sålunda mycket speciella krav på sorternas egenskaper, vilka på intet sätt kommer till uttryck, om urvalet sker på en försöksstation med andra miljöförutsättningar.

Av vad här sagts följer att en förläggning av urvalet i förädlingsmaterial till de viktiga odlingsdistrikten i vårt eget land ger väsentligt ökade möjligheter att välja ut sorter, som är väl anpassade till de skiftande odlingsförhållandena inom olika områden. En annan fördel med sådan förläggning av urvalet är att de svenska förädlarna har möjlighet att ta särskild hänsyn till de speciella konsumentkraven på den svenska potatismarknaden. Under dessa omständigheter måste, enligt utredningens åsikt, den säkrast framkomliga vägen för att lösa vår matpotatisproduktions sortproblem anses gå genom svensk potatisförädling. För att praktiskt betydelsefulla framsteg skall kunna påräknas inom rimlig tid är det enligt utredningens uppfattning nödvändigt att förstärka arbetsresurserna för denna förädlingsgren väsentligt. Utredningen förordar för sin del att åtgärder med detta syfte snarast vidtages.

Prövningen i vårt land av nya potatissorter bedrives, enligt utredningens mening, på ett tillfredsställande sätt av Samarbetskommittén för potatisföröksverksamheten. Någon anledning att företaga omläggning av denna verksamhet synes ej föreligga och den torde även, åtminstone tills vidare, böra bibehållas i oförändrad omfattning. Det får förutsättas att samarbetskommittén till vederbörande instanser inkommer med yrkanden om ökade anslag, i den mån detta bedömes vara nödvändigt för att en ändamålsenlig sortprövning av potatis skall kunna upprätthållas.

IV. Redogörelse för Svensk matpotatiskontrolls verksamhet

I en från SMAK i dagarna inkommen skrivelse har framlagts i huvuddrag följande redogörelse och synpunkter beträffande organisationens verksamhet och erfarenheter sedan den ombildades år 1959.

Kungl. Maj:ts kungörelse angående kvalitetsbenämning på matpotatis (nr 187/1959) stadgar, att »till människoföda avsedd potatis må ej saluhållas eller försälas under benämning som angiver eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, med mindre den är försedd med det för Svensk matpotatiskontroll såsom varumärke registrerade SMAK-märket». Kungörelsen ifråga trädde i kraft den 1 oktober 1959. Det ligger i sakens

natur, att det under den tid som sedan dess förflutit icke varit möjligt att vinna de erfarenheter som behövs för att mera slutgiltigt kunna bedöma verkningarna av det anförda stadgandet eller av den kontroll- och upplysningsverksamhet, som Svensk matpotatiskontroll bedrivit. Vissa erfarenheter har emellertid vunnits, av både positiv och negativ art, vilka lämpligen bör redovisas redan vid denna tidpunkt.

Kontrollverksamheten

Vid ett bedömande av den omfattning, som SMAK:s kvalitetskontroll och klassificeringsverksamhet erhållit under de senaste åren bör hänsyn givetvis tagas till potatisskördens storlek och beskaffenhet dessa år.

År 1959 var skörden jämförelsevis liten och särskilt de tidigare rapporterna rörande densamma gav anledning till farhågor för att efterfrågan på potatis av en kvalitet motsvarande SMAK-prima måhända icke skulle kunna tillgodoses. SMAK nödgades därför under denna säsong iakttaga en viss återhållsamhet i propagandan för SMAK-märkt potatis. Icke desto mindre skedde under säsongen 1959/60 en betydande ökning av SMAK:s kontrollverksamhet. Försäljningen av kontrollmaterial motsvarade efter vederbörliga justeringar för utgående lager hos förpackarna en kontroll av ca 36 600 ton, vilket innebar en ökning i jämförelse med föregående säsong med 53 procent. Särskilt markerad var ökningen ifråga om försäljningen inom detaljhandeln av SMAK-märkta påsförpackningar. Speciellt gällde detta i Stockholm.

Svårigheterna att tillgodose efterfrågan på fullgod matpotatis inom landet ledde till att import av potatis ägde rum redan tidigt under säsongen 1959/60. Längre fram under säsongen befanns även den importerade potatisen i stor utsträckning behäftad med sådana kvalitetsbrister att den icke kunde godkännas för SMAK-märkning. Under senare delen av februari och i början på mars 1960 måste denna därför successivt upphöra.

År 1960 blev potatisskörden mycket stor men de ogynnsamma väderleksförhållandena gav anledning till farhågor för brister i kvalitetshänseende. Det visade sig emellertid att efterfrågan på potatis av en kvalitet motsvarande fordringarna för SMAK-prima kunde tillgodoses nästan helt med svensk potatis fram till årsskiftet 1960/61. Under tiden därefter har viss import av potatis ägt rum. Trots de kvalitetsskador på 1960 års skörd, som följde av väderleksförhållandena, har emellertid förhållandevis betydande kvantiteter svensk potatis kunnat SMAK-märkas även under de första månaderna 1961.

Den ökning av SMAK-märkningens omfattning, som skedde under säsongen 1959/60, har fortsatt under innevarande säsong. Redan vid utgången av januari månad hade betydligt större kvantiteter potatis SMAK-märkts än under hela säsongen 1959/60 såsom närmare framgår av följande sammanställning, som baseras på uppgifter om försäljningen av kontrollmaterial, justerade med hänsyn till ineliggande lager av sådant material hos förpackarna.

Med hänsyn till att säsongen för SMAK-märkning i år kan väntas bli längre utsträckt än fallet var 1960, torde ökningen bli betydligt större än de i tabellen angivna siffrorna ger vid handen.

Den utvidgning av kontrollverksamheten, som ägt rum, har möjliggjorts genom att SMAK på hösten 1959 erhöll eget laboratorium. Detta började sin verksamhet i oktober 1959 och under säsongen 1959/60 utfördes där

Avser tiden	Stickprovskontroll		Utvidgad kontroll ³ ton	Totalt ton
	Småförpackningar ¹ ton	Storförpackningar ² ton		
1 juli 1959— 30 juni 1960	19 900	4 500	12 200	36 600
1 juli 1960— 31 jan. 1961	28 900	3 700	17 400	50 000

¹ Märkning av påsar, vanligen 2, 2,5, 3 och 5 kg:s förpackningar.

² 25- och 50 kg:s förpackningar avsedda för direktförsäljning inom detaljhandeln.

³ Kontroll vid källan av hela partier. Användes av storförbrukare, exempelvis vid den militära upphandlingen.

ca 1 600 analyser. Under innevarande säsong har hittills — under tiden juli 1960—20 mars 1961 — utförts ca 1 330 analyser. Härutöver har SMAK haft heltidsanställda besiktningsmän placerade hos vissa större förpackare. I övrigt har liksom tidigare tjänstemän hos hushållningssällskapen efter överenskommelse med sällskapen anlitats som besiktningsmän.

Synpunkter på kungörelsens tillämpning

Då kungörelsen angående kvalitetsbenämning på matpotatis trädde i kraft den 1 oktober 1959, förmärktes på åtskilliga håll, särskilt inom handeln, en betydande osäkerhet rörande innebörden av stadgandet att potatis ej må saluhållas eller försälas under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, med mindre den är försedd med det för Svensk matpotatiskontroll såsom varumärke registrerade SMAK-märket. I syfte att vinna klarhet härom har Svensk matpotatiskontroll till åtal anmält tre fall av annonsering, som ansetts klart strida mot dessa bestämmelser. I fråga om ett relativt stort antal fall av annonsering, som icke heller ansetts stå i överensstämmelse med kungörelsen, har skriftligt påpekande härom gjorts till annonsörerna.

I det ena av de tre fall, där åtal väckts hade potatis annonserats såsom varande av »absolut toppkvalitet». I det andra fallet betecknades den saluförda potatisen som »kontrollerad potatis», i det tredje som »kvalitetspotatis». Av de tre åtalen har SMAK:s talan ogillats i de båda första fallen. I det första fallet fann rådhusrätten att svaranden väl i den ifrågavarande annonsen lovordat av honom saluförd matpotatis men att han därvid icke använt uttryck som framstår som sådan benämning som omförmåles i den av åklagaren åberopade kungörelsen. I det andra fallet anfördes att rådhusrätten icke fann att svaranden genom att angiva, att potatisen varit kontrollerad, därigenom angivit eller antytt att potatisen varit av särskilt god beskaffenhet.

I de båda första fallen har SMAK överklagat rådhusrätternas utslag hos vederbörande hovrätt. Något utslag från hovrätt föreligger emellertid ännu icke. Från organisationens sida har ifrågasatts om de förpackare, som hittills varit villiga att påtaga sig den extra kostnad, som den med SMAK-märkningen förenade kontrollen betingar, i fortsättningen blir villiga att göra detta, därest potatis kan utbjudas såsom varande av »absolut toppkvalitet» utan att ha underkastats sådan kontroll. Ur konsumentsynpunkt

skulle det enligt organisationen uppenbarligen också vara i hög grad otillfredsställande om så skulle bli fallet. Beträffande det andra av de två relaterade fallen har tillkommit en ytterligare synpunkt. Det ifrågavarande potatispartiet utgjordes av importerad potatis och var försedd med certifikat av Statens Plantetilsyn i Danmark. Dyligt certifikat avser en sundhetskontroll, jämförbar med den kontroll som här i landet utövas av statens växtskyddsanstalt. Sistnämnda kontroll syftar ju endast till att förhindra import av växter och växtprodukter, som är infekterade av skadedjur eller växtsjukdomar, som det är angeläget att hålla utanför landets gränser och utgör icke något hinder för import av exempelvis potatis av vitt skiftande kvalitetet. SMAK har med bestämdhet hävdats att konsumenten som köper »kontrollerad potatis» icke inlägger denna betydelse i ordet kontrollerad utan utgår ifrån att potatisen varit underkastad kvalitetskontroll och därvid befunnits motsvara vissa kvalitetskrav. Vidare har hävdats att om allenast den omständigheten att potatis varit föremål för någon slag av kontroll skulle utgöra tillräckligt skäl för att densamma kan utbjudas som »kontrollerad potatis» skulle i själva verket all importerad potatis, oavsett de veterligen mycket betydande växlingarna i kvaliteten, kunna utbjudas som »kontrollerad potatis», eftersom all importerad potatis blir föremål för kontroll av statens växtskyddsanstalt.

Upplysningsverksamheten

Genom de ökade resurser som ställts till förfogande under de båda senaste åren, har SMAK:s upplysningsverksamhet kunnat avsevärt utvidgas. Densamma har i främsta rummet inriktats på att framställa upplysningsmaterial i potatisfrågor och ställa detta till odlare-, handels- och konsumentorganisationernas förfogande samt stimulera dem att ge det största möjliga spridning. Härutöver har SMAK:s egen personal i största möjliga utsträckning medverkat med föredrag och demonstrationer av olika slag inför större grupper.

Vid början av säsongen 1959/60 utarbetades en folder rörande SMAK:s organisation och uppgifter samt grunderna för kvalitetsklassificeringen av potatis. Densamma trycktes i 500 000 ex. och spreds i huvudsak genom handelsorganisationer. Vid början av innevarande budgetår utarbetades en broschyr, rubricerad SMAK-nytt, vilken spreds i sammanlagt 1 600 000 ex. I samband med kurser för butikspersonal har vidare en kortare instruktionsskrift rörande grunderna för SMAK:s verksamhet sammanställts. Densamma har utgivits i en stencilerad upplaga om 6 000 ex. och kommit till vidsträckt användning inom handeln och skolorna. Härutöver kan i detta sammanhang nämnas en butiksskylt, avsedd som propaganda för SMAK-märkt potatis, vilken framställts i 10 000 ex. och ställts till handels förfogande till subventionerat pris.

Som hjälpmedel i den mera utåtriktade upplysningsverksamheten började redan på våren 1960 i samarbete med Solfilm inspelningen av två filmer rörande potatis, av vilka den ena främst riktar sig till producenterna medan den andra närmast är avsedd för upplysningsverksamheten inom handeln och bland konsumenterna. Den förstnämnda blev färdig i början på år 1961 och har redan rönt mycket stor efterfrågan. Den andra föreligger färdig för visning i slutet på mars i år. Vidare har en färgbildserie rörande potatis sammanställts, vilken kommit till stor användning framför allt i skolor av olika slag.

Frågor rörande potatisens kvalitet samt SMAK:s verksamhet har under de senaste åren varit föremål för stor publicitet i såväl dagspress som förenings- och branschtidskrifter. Publiciteten i dagspressen har varit särskilt omfattande i anslutning till de kvalitetsundersökningar av matpotatis som SMAK verkställt i ett antal städer. Dessa undersökningar har tillgått så att SMAK:s besiktningsmän i ett antal slumpvis utvalda butiker inköpt potatisprov, vilken därefter klassificerats å SMAK:s laboratorium enligt de av lantbruksstyrelsen fastställda reglerna. De härvid erhållna resultaten har delgivits representanter för handeln och därefter publicerats i pressen. Den belysning av den till konsumenten försålda potatisens faktiska kvalitet, som härigenom erhållits, har tilldragit sig stor uppmärksamhet och påtagligt bidragit till att öka efterfrågan på och intresset för SMAK-märkt potatis.

Vissa av dessa undersökningar har föreslagits i samarbete med statens pris- och kartellnämnd, som inhämtat och bearbetat uppgifter om inköps- och försäljningspriser på potatisen samtidigt som SMAK företagit kvalitetsundersökningar. Det har därvid i regel visat sig att prisskillnaden i handeln mellan bättre och sämre potatis är mycket liten eller t. o. m. obefintlig. Dessa förhållanden har närmare belysts genom meddelanden från pris- och kartellnämnden, som erhållit en betydande publicitet.

Sammanfattning

Under de båda senaste åren har försäljningen av SMAK-märkt potatis ökats avsevärt. I samband härmed har en påtaglig förbättring av matpotatisens kvalitet ägt rum. Förhållandena är emellertid mycket olika på olika håll i landet. Vid de marknadsundersökningar, som SMAK verkställt, har på vissa håll en mycket stor del av den försålda potatisen visat sig icke ens motsvara kvalitetskrav, som uppställts för av Sveriges lantbruksförbund noterad ordinär matpotatis. I regel har emellertid marknadsundersökningarna och i anslutning därtill anordnade överläggningar med handeln och andra upplysningsåtgärder resulterat i att försäljning av SMAK-märkt potatis påbörjats eller utvidgats på ifrågavarande orter. Beträffande den på bredare front lagda upplysningsverksamheten har förutsättningarna för densamma i hög grad förbättrats bl. a. genom de båda filmer, som färdigställt under året samt genom den vidgade kontakt med konsumenternas och handelns organisationer, som nu erhållits.

V. Departementschefen

Spörsmålet hur en allmän och bestående förbättring av den i landet salubjudna matpotatisens kvalitet skall kunna uppnås har ägnats särskild uppmärksamhet under senare år. Flera förslag i ämnet har också framlagts av 1956 års matpotatisutredning. I anslutning till utredningens första delbetänkande förelade Kungl. Maj:t riksdagen en proposition angående vissa åtgärder i kvalitetsförbättrande syfte. Riksdagen biföll propositionen (prop. 1959: 35; JoU 1959: 12; rskr. 1959: 148). Därigenom avsågs att påverka utvecklingen mot en höjd genomsnittsnivå på den marknadsförda matpotatisen och en sanering av potatismarknaden. En central plats bland de be-

slutade åtgärderna för en höjning av den salubjudna matpotatisens kvalitet intog tillkomsten av ett författningsmässigt grundat marknadsskydd för fullgod potatis. Marknadsskyddet skapades genom ett förbud att saluhålla eller försälja potatis, som är avsedd till människoföda, under benämning som anger eller antyder att varan är av särskilt god beskaffenhet, med mindre den är försedd med det för organisationen Svensk matpotatiskontroll (SMAK) såsom varumärke inregistrerade SMAK-märket. Från riksdagens sida framhölls vikten av att Kungl. Maj:t följde tillämpningen av förenämnda bestämmelse samt att, om denna senare skulle visa sig inrymma vissa luckor, Kungl. Maj:t utfärdade erforderliga kompletterande föreskrifter i ämnet.

Det sålunda införda marknadsskyddet för garanterat fullgod matpotatis synes ha lett till en, i vart fall på vissa håll och under vissa tider, ej obetydlig förbättring av den saluförda potatisens kvalitet. Till detta resultat har i stor utsträckning bidragit de insatser SMAK gjort genom stickprovskontroller, informationsverksamhet i skilda former, m. m. Av SMAK:s i det föregående återgivna redogörelse för dess verksamhet sedan sommaren 1959 framgår att försäljningen av kontrollerad matpotatis varit betydligt mer omfattande under första hälften av innevarande försäljningssäsong än under hela den föregående. Det är min förhoppning att denna utveckling skall fortsätta och att SMAK:s verksamhet skall kunna ytterligare vidgas och intensifieras till gagn för såväl konsumenter som odlare. Jag är beredd att snarast till Kungl. Maj:t återkomma till spörsmålet om sådan jämkning av reglerna att den åsyftade kvalitetsförbättringen på matpotatisen kan uppnås därest de vidare erfarenheterna av nuvarande bestämmelser så skulle motivera. — I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit, att under anslaget Bidrag till vissa åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis jämväl för nästa budgetår skall anvisas 15 000 kronor till SMAK:s allmänna verksamhet samt 75 000 kronor att jämte 50 000 kronor av införelavgiftsmedel disponeras för fortsatt upplysningsverksamhet.

I propositionen 1959: 35 nämnde jag, att försök och forskning självfallet kunde effektivt bidra till en förbättring av matpotatisens kvalitet. Vidare uttalade jag i propositionen 1959: 138 rörande den resistensbiologiska forsknings- och förädlingsverksamhetens organisation m. m., att frågan om resistensförädlingen avseende potatis borde bedömas i ett senare sammanhang och sedan matpotatisutredningen hunnit taga närmare ställning i ärendet. Utredningen tog vid kontakter med Sveriges utsädesförening del av planer på en utrustning av den föreningens förädlingsverksamhet, som syftar till att framvinna nya, till svenska förhållanden bättre anpassade potatis-sorter. Vissa undersökningar i fråga om denna verksamhets lokalisering och finansiering ledde sedermera till att överläggningar upptogs inom jordbruksdepartementet mellan berörda parter och att därefter ett förslag till lösning kunde framläggas för sedvanlig remissbehandling.

Departementsförslaget avser att förädlingsverksamheten på potatisområdet skall — bland annat med hjälp av driftsbidrag från företag intresserade av dylik verksamhet — erhålla kraftigt ökade resurser i fråga om såväl utrustning och anläggningar som personal. Den centrala verksamheten skall enligt förslaget förläggas till Sveriges utsädesförening i Svalöv, varvid där befintliga resurser av angivet slag kan utnyttjas i stor utsträckning. Vidare skall Tagels gård vid Smålands Rydaholm jämte vissa föreningens filialer och försöksstationer, bland annat de i övre Norrland, användas i verksamheten. De erforderliga nybyggnadsarbetena — av föreningen kostnadsberäknade till omkring 375 000 kronor — avser växthus och laboratorier samt lagerhus m. m. Utrustningskostnaderna har beräknats till cirka 125 000 kronor. Personalförstärkningarna skall omfatta växtpatologisk, kemisk och cytologisk expertis samt en fältassistent. De totala avlönings- och driftskostnaderna har av föreningen uppskattats till i runt tal 250 000 kronor per år. Med hänsyn till vad som redan nu användes av statsmedel för föreningens potatisförädling bör sist angivna belopp emellertid minskas med cirka 35 000 kronor.

Beträffande finansieringen av investeringskostnaderna har i departementsförslaget förutsatts, att medel härför skall kunna ställas till förfogande ur det belopp om 700 000 kronor av inflytande införselavgifter för potatis, som enligt beslut av 1959 års riksdag (prop. 147; JoU 29; rskr. 283) varje regleringsår under nuvarande avtalsperiod får användas för att främja fortsatta strävanden att effektivisera matpotatisodlingen och förbättra kvaliteten på matpotatis. Redan har av medel hänförliga till regleringsåren 1959/60 och 1960/61 reserverats sammanlagt 250 000 kronor för att delvis täcka de åsyftade investeringskostnaderna. Vad angår avlönings- och driftskostnaderna har dessa förutsatts komma att, i vart fall under de närmaste åren, till större delen bestridas av de förut berörda bidragen från vissa av verksamheten intresserade företag. Som framgår av de i det föregående redovisade remissvaren från Svenska sockerfabriks aktieföretaget, Kooperativa förbundet och Svenska lantmännens riksförbund är dessa företag beredda att under åren 1961—1965 var för sig lämna bidrag å 50 000 kronor per år till att täcka ifrågavarande löpande utgifter. Härutöver erforderliga driftsmedel har avsetts komma att tillskjutas ur andra för utsädesföreningen tillgängliga medel.

De bidragslämnande företagen har utgått från den förutsättningen, att de skall kunna ha kontakt med den av dem stödda förädlingsverksamheten genom representanter i en till utsädesföreningen knuten, för ändamålet särskilt tillskapad nämnd, som ges vissa avgränsade befogenheter. Inom den ekonomiska ram utsädesföreningens styrelse godkänner skall jämlikt departementsförslaget denna nämnd äga uppgöra arbetsplaner, utöva insyn i verksamheten samt behandla eljest på föreningens styrelse ankommande frågor rörande uppförökning och distribution av nya potatis-

sorter. Som självskrivnen ordförande i nämnden avses föreståndaren för utsädesföreningens anstalt fungera.

En intensifierad förädlingsverksamhet med sikte på att framställa nya, högt avkastande och ur konsumenternas synpunkt fullgoda potatissorter finner jag i likhet med samtliga instanser som uttalat sig i ärendet vara en mycket angelägen uppgift. Att den svenska potatisodlingen snarast tillföres nya, bättre sorter måste nämligen, såsom understrukits i remissvaren, vara en viktig förutsättning för att strävandena att höja den svenska matpotatisens allmänna standard skall på sikt krönas med framgång.

Den föreslagna organisationen av en av Sveriges utsädesförening bedriven, kraftigt ökad förädlingsverksamhet på området finner jag i allt väsentligt ändamålsenlig. Genom att den centrala verksamheten förlägges till Svalöv, där föreningens huvudanstalt är belägen, vinnes såsom i allmänhet påpekats åtskilliga fördelar ur organisations- och kostnadssynpunkt. Särskilt förtjänar de därigenom förbättrade möjligheterna att utnyttja vissa specialister och laboratorieresurser att omnämnas. Vad beträffar de från visst håll anförda farhågorna vid en förläggning av förädlingsverksamheten till Skåne med hänsyn till där rådande situation på växtsjukdomsområdet, förefaller dessa överdrivna. Den till växthus hänförliga verksamheten synes sålunda ej behöva nämnvärt påverkas av den ifrågavarande sjukdomsförekomsten. Genom att förlägga fältmässiga alternativodlingar till andra delar av landet — småländska höglandet och eventuellt övre Norrland, där situationen beträffande utsädets sundhet utan tvekan är tillfredsställande — finnes goda skäl att förmoda att verksamheten skall kunna fortgå relativt störningsfritt. Ej heller andra skäl, som från samma håll anförts mot genomförandet av den föreslagna upprustningen finner jag bärande. Även om jag anser att ett nära samarbete bör etableras med växtförädlingsinstitutionerna i övriga nordiska länder, kan jag liksom vederbörande svenska intressenter inte finna det tillrådligt att låta det under alla omständigheter angelägna inhemska upprustningsprogrammet fördröjas av ytterligare organisatoriska undersökningar. Vid utbyggnaden av vårt lands förädlingsverksamhet på potatisområdet bör dock tillses att möjligheterna till internationell samordning inte begränsas.

Potatisförädlingen vid utsädesföreningen är, liksom övrig förädlingsverksamhet vid föreningen, avsedd att utövas på grundval av försöksplaner, som fastställs av styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. Det ekonomiska ansvaret för potatisförädlingen ävensom exempelvis ärenden angående antagande och avskedande av personal skall, fortfarande i likhet med vad som nu allmänt gäller för föreningens verksamhet, åvila föreningsstyrelsen. Den direkta ledningen av det praktiska förädlingsarbetet i fråga om potatis skall handhas av härför särskilt kompetenta, hos föreningen anställda vetenskapsmän. Departementsförslaget att en särskild sakkunnig nämnd, vari ingår bland andra representanter för bidrags-

givarna, skall deltaga i planeringen m. m. av potatisförädlingen vid utsädesföreningen finner jag böra biträdas såsom en rimlig avvägning mellan olika berörda intressen.

Vad i departementsförslaget sagts angående finansieringen av den intensifierade växtförädlingen beträffande potatis ansluter jag mig till. Ställningstagandet till hur utsädesföreningens egen medelsdisposition för potatisförädlingen i framtiden väsentligen skall ordnas bör göras beroende av 1960 års Svalövsutrednings pågående undersökningar och av det för riksdagen nyligen framlagda förslaget till system för finansiering delvis av landets växtförädling genom uttagande av särskild växtförädlingsavgift. Därför föreslår jag att föreningen tills vidare för tiden fram till den 1 oktober 1962 skall för bestridande av driftskostnader tilldelas ett belopp av 50 000 kronor ur de för matpotatis influtna införselavgiftsmedlen, varvid detta belopp ej bör inräknas inom den ram å 700 000 kronor, som förut nämnts.

Därest riksdagen inte har något att erinra däremot, torde Kungl. Maj:t böra tilldela Sveriges utsädesförening medel av influtna eller inflytande införselavgifter för potatis i enlighet med vad i det föregående angivits till att delvis täcka föreningens investerings- och driftsutgifter i dess förädlingsverksamhet beträffande potatis.

En förbättring av potatisutsädets beskaffenhet utgör ett viktigt led i arbetet på att höja kvaliteten på den matpotatis som saluföres. Utsädets sort och resistens mot sjukdomar har avgörande inflytande på skördens storlek och kvalitetsegenskaper. För att trygga tillgången på fullgod potatis erfordras i hög grad medverkan av landets odlare. En intensiv och välorganiserad upplysningsverksamhet för ökad användning av kontrollerat utsäde har redan prövats. Verksamheten har emellertid inte lett till det åsyftade resultatet. Det synes tyvärr som om åtskilliga odlare förbiser inte bara betydelsen av att i rationellt bedriven potatisodling kontinuerligt förnya utsädet utan även den stora vikten av att nyanskaffa utsäde av garanterat god kvalitet. I likhet med matpotatisutredningen finner jag därför att nya och effektivare åtgärder fordras för att nå en tillfredsställande förbättring av kvaliteten på potatisutsädet.

Vad utredningen föreslagit i syfte att förbättra utsädets kvalitet innebär bland annat att obligatorisk statsplombering införes beträffande utsädespotatis enligt regler med nära anknytning till bestämmelserna om frivillig statsplombering. Förslaget i fråga har vunnit stöd hos många remissinstanser, medan däremot bland annat kommerskollegium och vissa handelskammrar avstyrker detsamma. För egen del anser jag tiden ännu inte inne att låta den av Kungl. Maj:t nyligen i annat sammanhang föreslagna författningen angående obligatorisk statsplombering av utsädesvara — vilken författning tills vidare endast avser stråsäd och trindsäd — även omfatta potatisutsäde.

En dylik åtgärd synes böra anstå tills erfarenhet vunnits av nyssnämnda nya bestämmelser och tills effekten kunnat bedömas av de förslag jag i det följande framlägger.

Såsom utredningen konstaterat har lagen den 14 juni 1928 (nr 289) angående handel med utsädesvaror, den s. k. frölagen, varit av stor betydelse som stöd åt köparna av sådana utsädesvaror som lagen åsyftar. Lagen gäller ej i fråga om potatisutsäde. En reglering av handeln med utsädespotatis bör emellertid enligt min mening införas nu och då i viss mån i anslutning till frölagens bestämmelser. Oaktat marknaden för potatisutsäde i mycket skiljer sig från den för handel med annat utsäde, bör en sådan reglering av utsädeshandeln på potatisområdet åstadkommas, att även den ger köparen odlaren viss trygghet beträffande varans beskaffenhet. Utsädespotatis, som är avsedd för avsalu, bör i enlighet härmed ställas under kvalitetskontroll och minimifordringar införas beträffande ifrågavarande utsädes sort och kvalitet. Kvalitetskraven anser jag böra i huvudsak anknytas till de kvalitetsbestämmelser som gäller som villkor för statsplombering. De för en dylik reglering erforderliga bestämmelserna torde vara av den art att de kan utfärdas av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande. Utsädesfrågornas nära samband med övrig växtförädling, den stora mängden odlare, köpare och säljare som beröres av författningen av dennas inte blott tillfälliga karakter talar emellertid för att författningen underställes riksdagen till antagande. För att få önskvärd smidighet i tillämpningen och tillfredsställa behovet av snabb anpassning vid ändrat skördeläge bör Kungl. Maj:t fastställa de närmare kvalitetsfordringarna samt i lämplig utsträckning överlåta på lantbruksstyrelsen att utforma detaljerna beträffande dessa fordringar. Bemyndigandet för Kungl. Maj:t torde alltså böra innefattas i en särskild förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis. Erforderliga tillämpningsföreskrifter synes böra intagas i en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse.

För att åstadkomma den behövliga saneringen av potatisutsädet i landet bör, enligt min mening, uppställas som huvudprincip att här i riket skördad potatis skall för att få utbudas eller säljas till utsäde antingen fylla kraven på lägsta statsplomberingsklass eller utgöra ett års efterodling grundlagd på dylikt utsäde. Riksdagens förenämnda bemyndigande synes böra innefatta rätt för Kungl. Maj:t att föreskriva kvalitetsfordringar beträffande grundutsädet till den odling varifrån utsädespotatisen skördas.

En väsentlig faktor vid produktion av fullgott potatisutsäde är fältbesiktningens förfarandet. Ett par remissinstanser, som uttalat sig i anledning av matpotatisutredningens ifrågavarande delbetänkande, framhåller att myndigheterna bör söka verka för en ökning av den fältbesiktigade arealen. Jag delar denna uppfattning. Vid fältbesiktning kan nämligen fastställas utsädesodlingens tillstånd under växttiden beträffande såväl sortäktighet som angrepp av sådana sjukdomar, som kan fastställas med ledning av plantornas utseende. Det synes därför böra av Kungl. Maj:t kunna föreskrivas att ut-

sädesodling skall vara fältbesiktigad minst en gång för att skörden sedan skall kunna utbjudas eller säljas som utsädespotatis. Erfarenheter som vunnits inom bland annat växtskyddet utvisar även att utsädesodlingens belägenhet samt avstånd till andra odlingar och dylikt är ägnade att påverka utsädets beskaffenhet. Det torde därför vara lämpligt att omförmälda förordning innefattar möjlighet för Kungl. Maj:t att, då förutsättningar härför finnes, ställa fordringar även på odlingens belägenhet.

I fråga om det marknadsförda bruksutsädet bör enligt min uppfattning krävas att det uppfyller vissa minimifordringar beträffande sortäktighet, sortrenhet, storlekssortering samt frihet från skador, växtsjukdomar och skadedjur. I den mån dessa fordringar inte låter sig kontrolleras vid fältbesiktning av utsädesodlingen, kan så ske vid undersökning av den sorterade skörden. Då således utsädespotatisens kvalitet torde kunna bestämmas någorlunda fullständigt endast genom en kombination av fältbesiktning av den växande grödan och analys av skörden, synes det nödvändigt, att även sådan analys göres obligatorisk genom att i kvalitetsfordringarna medtages vissa krav på knölskördens egenskaper. I förordningen torde därför böra ingå ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att fastställa minimikrav jämväl i sistnämnda hänseende.

I likhet med vad som till jordbrukarnas skydd föreskrivits beträffande andra utsäden, fodervaror m. m. bör i förordningen stadgas förbud att, med undantag för statsplomberad vara, till utsäde utbjuda eller sälja annan potatis än den som uppfyller fastställda minimikrav. Även om dessa krav bör gälla all utsädespotatis synes, med hänsyn till de särbestämmelser som importpotatisen föranleder, förbudet i fråga böra avse svenskodlad vara. De erfarenheter, som gjorts från marknaden med matpotatis sedan bestämmelserna om SMAK-märkning av sådan potatis infördes och för vilka en kortfattad översikt lämnats i det föregående, ger anledning till skärpt vaksamhet mot möjligheter att bryta mot förbudsbestämmelsens andemening. Redan varje antydan i reklam eller vid saluhållande eller leverans av innebörd att potatisen är lämpad till utsäde bör vara otillåten i den mån varan inte uppfyller stipulerade minimifordringar.

Utredningen har föreslagit, att för importerat potatisutsäde skall gälla att varan skall ha plomberats i odlingslandet och att minimikraven på sådant utsäde skall ställas lika högt som på inhemskt utsäde, hänförligt till den lägsta statsplomberingsklassen. Likaså har åtskilliga remissmyndigheter funnit det väl befogat med stora fordringar på importutsäde. Till denna uppfattning ansluter jag mig. I syfte att skärpa bestämmelserna rörande kvaliteten å importerat potatisutsäde biträder jag därför förslaget att endast plomberad importpotatis skall få utbjudas eller säljas till utsäde i landet. Varje i utlandet utförd plombering bör dock inte godtagas. I huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag bör det få ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, på lantbruksstyrelsen att upp-

rätta förteckning över de institutioner i de olika odlingsländerna, vars plombering skall kunna accepteras, samt att ange de utländska kvalitetsbeteckningar, vilka skall kunna godtagas å förpackningar, som innehåller importerat potatisutsäde.

Som framgår av det anförda är det min avsikt med de sålunda angivna nya bestämmelserna att köpare av inte statsplomberat potatisutsäde skall ges samma garantier beträffande varans användbarhet för ändamålet som köpare av annat jordbruksutsäde får med stöd av frölagen. Liksom enligt denna lag bör i de nya föreskrifterna beträffande handeln med utsädespotatis öppnas möjlighet för köparen att med ledning av uppgifter om varans kvalitet bedöma dess odlingsvärde. Av vad jag sagt rörande villkoren för utländskt potatisutsäde följer att erforderliga uppgifter om dylik varas kvalitet kan erhållas med ledning av särskild märkning. I förordningen bör införas skyldighet för den som säljer svenskodlad utsädespotatis att, oavsett om köparen så påfordrar, lämna skriftliga uppgifter om namn och adress samt om potatisens sort, resultatet av fältbesiktning och knölanalys ävensom de övriga upplysningar om varan som betingas av ändamålet med uppgiftsplikten. Regler om det närmare innehållet i uppgifterna torde, i likhet med vad jag föreslagit beträffande kvalitetsfordringarna för varan, få fastställas av Kungl. Maj:t eller lantbruksstyrelsen.

Därest de nu förordade bestämmelserna genomföres kommer på marknaden att så småningom finnas på ett flertal olika sätt kvalitetsmärkt utsädespotatis. Behovet av skydd för de beteckningar som bör reserveras för svensk statsplomberad eller utländsk plomberad vara gör sig därmed påmint. Jag finner det med hänsyn härtill påkallat att införa ett författningsmässigt grundat marknadsskydd för utsädespotatis i plomberad förpackning. Det torde sålunda i förordningen böra stadgas att sådan beteckning å kvalitetsklass som enligt gällande bestämmelser för svensk statsplombering begagnas för utsädespotatis inte får användas för annan potatis än den som säljes i förpackning med obruten plomb samt att kvalitetsbeteckning för utländskt utsäde inte får åsättas svenskodlad vara.

Såsom också utredningen funnit, bör bestämmelserna om reglering av handeln med svenskodlad utsädespotatis inte gälla undantagslöst. Undantag från förordningens bestämmelser torde dock inte erfordras annat än beträffande reglerna om försäljningsförbud m. m. samt om uppgiftsplikt. Dessa regler torde, liksom fallet är i frölagen, inte böra gälla handeln köpmän emellan. Såsom utredningen framhållit bör nämligen kvalitetsgarantierna påfordras först vid leveranstillfället, när vara som inte längre är utsädesgill oftast kan säljas för annat ändamål. Även försäljningar från odlare till köpmän bör undantagas. När köpmannen är pliktig att vid vidareförsäljning av varan lämna kvalitetsbesked, torde han själv ombesörja att han från odlaren erhåller nödiga uppgifter.

Även om det skulle vara önskvärt att göra de föreslagna bestämmelserna

tillämpliga även på den s. k. grannhandeln bör dock liksom i frölagen undantag tills vidare göras för sådan försäljning mellan odlare som sker utan offentligt utbudande. I författningstexten bör dock anges att undantaget endast avser dylik försäljning till annan odlare i orten.

Det av utredningen föreslagna undantaget för försäljning av utsädespotatis i poster om högst 50 kilogram kan, med den friare reglering av denna handel jag förordat, inte fylla något försvarligt ändamål. Utredningen har i sammanhanget påpekat möjligheten av s. k. isärvägning av statsplomberat utsäde. Motsvarande förfarande torde med mindre, om ens några, svårigheter kunna tillämpas, därest plomberingstvång inte införes. Jag vill för övrigt understryka det angelägna i att de mindre odlarnas utsädesinköp saneras, så att de smittohärdar som där eljest lätt uppstår småningom kan försvinna.

Åsidosättande av föreslagna föreskrifter bör medföra straff. Straffet bör liksom vid överträdelse av frölagens bestämmelser vara dagsböter. På grund av systemets utformning anser jag det vara erforderligt med särskilda regler om tillsyn av efterlevnaden av de nya bestämmelserna. Dylika regler torde kunna infogas i tillämpningsföreskrifterna till förordningen.

Vid genomförandet av obligatorisk fältkontroll bör enligt min mening en decentralisering av besiktningen eftersträvas så att de lokala frökontrollanstalterna utnyttjas att ombesörja besiktningen. Jag har för avsikt att framlägga förslag i denna fråga sedan merbelastningen på anstalterna genom det föreslagna införandet av obligatorisk statsplombering av stråsäd och trindsäd samt av växtförädlingsavgift kunnat överblickas. I avvaktan härpå finner jag lämpligast att uppdraget tills vidare anförtros hushållsningssällskapens tjänstemän. Proceduren för fältbesiktning bör inledas med att odlaren gör anmälan om fältbesiktning och i samband därmed uppvisar föreskrivet kvalitetsbevis på grundutsädet så att kontroll erhålles på att själva odlingen är godkänd. Fältbesiktningsverksamheten skall vara ekonomiskt självbärande. Den bör sålunda inte få medföra några nettoutgifter för statsverket.

Även de för kvalitetsbestämning nödvändiga analyserna av knölskörden bör enligt min mening så långt möjligt avlastas från statens centrala frökontrollanstalt. Dock bör anstalten ha uppsikt över analyseringsverksamheten. Jag vill här erinra om att enligt en praxis som tillämpas beträffande frölagens bestämmelser odlaren själv äger analysera saluhållen frövara och avge attest om varans kvalitet. I syfte att underlätta knölkontrollen och genomföra en förenklad administration torde det därför vara mest ändamålsenligt, att potatisodlaren medges samma rättighet att själv analysera eller låta analysera skörden. För den som ej anser sig kunna genomföra analyserna på nyss nämnt sätt skall emellertid möjlighet finnas att hänvända sig till statens centrala frökontrollanstalt, som antingen själv verkställer undersökning av insänt prov eller gör besiktning på ort och ställe.

Då denna ökning av analysverksamheten på utsädespotatisområdet kan förväntas medföra behov av förstärkt kapacitet vid statens centrala frökontrollanstalt utöver anstaltens ordinarie ram för denna verksamhet, har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition under anstaltens avlöningsanslag föreslagit en höjning av anslaget med 50 000 kronor avsedda till sådan förstärkning.

Ikraftträdandet av den föreslagna nya förordningen är avhängigt av att tillgången på statsplomberat utsäde, som direkt eller efter uppförökning kan nyttjas som grundutsäde, är tillräcklig vid ifrågavarande tidpunkt. Under förutsättning att allt tillgängligt statsplomberat utsäde utnyttjas för uppförökning redan våren 1961 — vartill lantbruksstyrelsen bör medverka — samt att utsädesåtgång och avkastning är normal, skulle till och med den statsplomberade potatisen redan våren 1963 räcka till omkring en femtedel av landets totala potatisareal. Därest — såsom jag vill föreslå — förordningen träder i kraft den 1 juli 1962, då potatissättningen är avslutad för året, torde det utsäde som därefter får säljas vara tillräckligt att fylla väntad efterfrågan under våren 1963. Genom en viss återhållsamhet till en början vid tillämpning av de föreskrivna kvalitetsbestämmelserna har lantbruksstyrelsen möjlighet att förhindra att en bristsituation uppstår.

Inom jordbruksdepartementet har i överensstämmelse med det anförda upprättats *förslag till förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis*.

I anslutning till det förut sagda vill jag erinra om att matpotatisutredningen sommaren 1960 framlagt förslag beträffande noteringsverksamheten på matpotatisområdet. Sedan förslaget remissbehandlats uppdrog Kungl. Maj:t åt statens jordbruksnämnd att på grundval av detsamma upptaga överläggningar med Sveriges lantbruksförbund om vidtagande av erforderliga ändringar i gällande reglemente för notering av matpotatis. Kungl. Maj:t förutsatte därvid att vid överläggningarna skulle beaktas *att* ifrågavarande ändringar i berörda reglemente borde träda i kraft den 1 februari 1961, *att* notering skall meddelas för såväl potatis av kvalitet ordinär som för potatis av kvalitet SMAK-prima och SMAK-extra prima, *att* Sveriges lantbruksförbund tills vidare bör meddela noteringarna, *att* statens jordbruksnämnd utan anfordran skall äga taga del av noteringsmaterialet, *att* noteringsunderlaget inte endast skall omfatta omsättningen i den s. k. fria sektorn, *samt att* garantier skapas för att potatis som noteras som SMAK-prima eller extra-prima blir SMAK-märkt.

Kungl. Maj:t uppdrog vidare i nyssnämnda beslut åt jordbruksnämnden att efter överenskommelse med jordbrukets förhandlingsdelegation inkomma med förslag till skilda mittpriser och prisgränser för å ena sidan ordinär och å andra sidan SMAK-märkt potatis ävensom i fråga om gränsskyddet för sådana varor. Vid utarbetandet av sistberörda förslag bör

enligt beslutet iakttagas att någon ändring — genomsnittligt sett — inte skall ske av de prisregleringsnormer beträffande matpotatis, vilka angetts genom 1959 års prisavtal.

I en skrivelse den 21 februari 1961 har jordbruksnämnden anmält, att nämnden inte funnit möjligt att föra förhandlingarna till ett slutligt resultat inom åsyftad tid och att därför något förslag från nämndens sida knappast kunde underställas Kungl. Maj:t i sådan tid, att det var möjligt att anmäla detsamma för 1961 års vårriksdag. Jordbruksnämndens överläggningar och överväganden i ifrågavarande ämnen pågår alltjämt. Det är min avsikt att snarast möjligt efter det nämnden inkommit med sin redovisning av överläggningarna och förslagen rörande noteringsverksamheten upptaga ärendet för beslut från Kungl. Maj:ts sida. Vad gäller de berörda prisfrågorna torde dessa böra underställas riksdagen vid lämplig tidpunkt efter det nämndens förslag i dessa frågor avlämnats.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1) antaga förenämnda, inom jordbruksdepartementet utarbetade förslag till förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis; samt

2) godkänna i det föregående angivna förslag till åtgärder för viss upprustning av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:

B. Siöalth